

KAITSE KODU

N° 17/18
1 9 3 1
40 senti

Kasarm magab — vahimees valvab
Pildikogust „Suomen puolustusvoimat“

A-S.

Järvakandi Tehaste

Järvakandi klaasivabrik

valmistab

a k n a k l a a s i ja paksemat
tahvelklaasi kõrges headuses.

Müügil kõigis vastavais ärides.

Valmisriiete- ja kaleviäri

„LYON“

Harju tänav nr. 39, „Kuld Lõvi“ vastas.

Meie üliriided sobivad hästi ja valmistatakse parimaist riidesortidest.

I klassi nais- ja meesrätsepatöökoda.

Suurim valik naistemantleid elegantseimais lõikeis, karusnahku, karusnahkmantleid.

Rikkalik valik ülikondi, palituid meestele. Inglise trenchcoat'e.

Soodsad maksutingimused.

Hinnad õiglasel ja võistlemata odavad.

Teenimine aus ja korralik.

Kaitseliitlaste tarvete ladu

Talinnas,

Kaarli tän. 8.

Soovitab odavate hindadega:

sportpüsse, igas kaliibris püstol-
brovninguid, naagaane, vint- ja
sportpüssi ja püstoli padru-
neid, püssiõli ja püssi-
puhastusabinõusid,
märklehti, suu-
sasideid,
kaelinte
j. n.
e.

Teadmiseks
põllumeeste!

Suurim Rootsi
põllutööriistade
ja masinate ladu.

Peakontor:
Tallinn, Paldiski m. 5, tel. 18-51.

Osakonnad:
Rakveres, Paldes, Pärnus.

Müügikohad asuvad
Jõgeval, Jõhvis, Viliandis ja
teistes maakonna-linnades.

Agentuurid üle maa.

Rohuniitjad »Activ« ja
Rootsi teistest vabrikust.

Loorehad, reaskülvi-
masinad, viljalõika-
jad, rehepeksumasinad.

MOOTORID kuulsamaist
Ameerika ja Rootsi vabri-
kust.— Üheaastane vastutus.

Tagavaraosad alati saadaval.
Hinnad odavad.

Maksutingimused soodsad.

K. = m.

Anton Willberg

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltn. J. Maide,
telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. Sõerd, telef. 8-29.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastöö arvatakse tasuta alla, kui sellele
tasuõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaatmiseks markimata
käsitähtkirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talituse juht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kulutuste hinnad ühe leheküljele:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Väliline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

*

Nr. 17/18

1931

SISUKORD:

- Millisesse rassi kuuluvad eestlased.
- Maikuu on tulnud.
- Kol.-ltn. J. Maide: Eesti päevad Soomes.
- E. Jalak: Kas areneb Hispaania revo-
lutsioon kommunistlikuks.
- 3. mai Poola riigipüha.
- Juh. Libe: 1343. a. jüriöö küsimusi.
- Kol.-ltn. Jaan Junkur: Okkaline tee.
- n: Kevad veerandsajandi eest.
- S. K.: Meie kaitselaevastik ja lähemad
ja kaugemad naabrid.
- Võõrasteleegion 100-aastane.
- J. Oja: Pudemeid ratsameeste elust.
- Pealikute õppused Kuresaares.

*

Müün odavasti
suurel ja väikesel
arvul

trüki
kirjutus
post
joonistus
pakkimis
album
klants
krepp
kaane
marmor
šagreen
akna
veluur
siid
kopeer
j. n. e.

pabereid

Pergamenti
Pergamiini
Pappi
Kartongi
Kirjutusmaterjale,
kooli- ja kontoritarbeid.

JOH. TOPS

Tallinn, Väike Karja 5.

Telefon 33-74.

Uudis laskesportlasile!

Lähemal ajal tuleb müügile inglise padruni alla ümbertehtud jaapani vintpüsside tarvis uus mikromeetriline dioptersihik — mitmes suuruses vahetatava sihtavaga.

Uus dioptersihik on täiendatud „LYMANN'i“ süsteemi; dioptri liikumine külgsuundades ja kõrguti mikromeetritelistel vintidel (nõksude kaupa). Täiesti uudisena ja omapäraselt on juure konstrueeritud vahetatavad (teljel pöörlevad) dioptriavad viies erisuuruses, missugused võimaldavad sobiva suurusega sihtava valiku laskuri silma ja ilmastiku kohaselt.

Uus dioptersihik on välja töötatud eripuhtalt ja ta on ehituselt tugev. Hõlpus püssile asetamine ja sealt äravõtmine. Kahe sekundi jooksul saab uue dioptersihiku püssist (sihikualusest) eraldada, mis hõlbustab dioptersihiku hoidmist püssi kandmisel.

Uus dioptersihik on hinnalt kättesaadavaim kõigist tarvitusel olevaist dioptersihikuist.

Soovitab:

Viktor Thoen & Ko.

Tallinnas, Kentmanni t. 8.

Kõnetraat (2) 19-89.

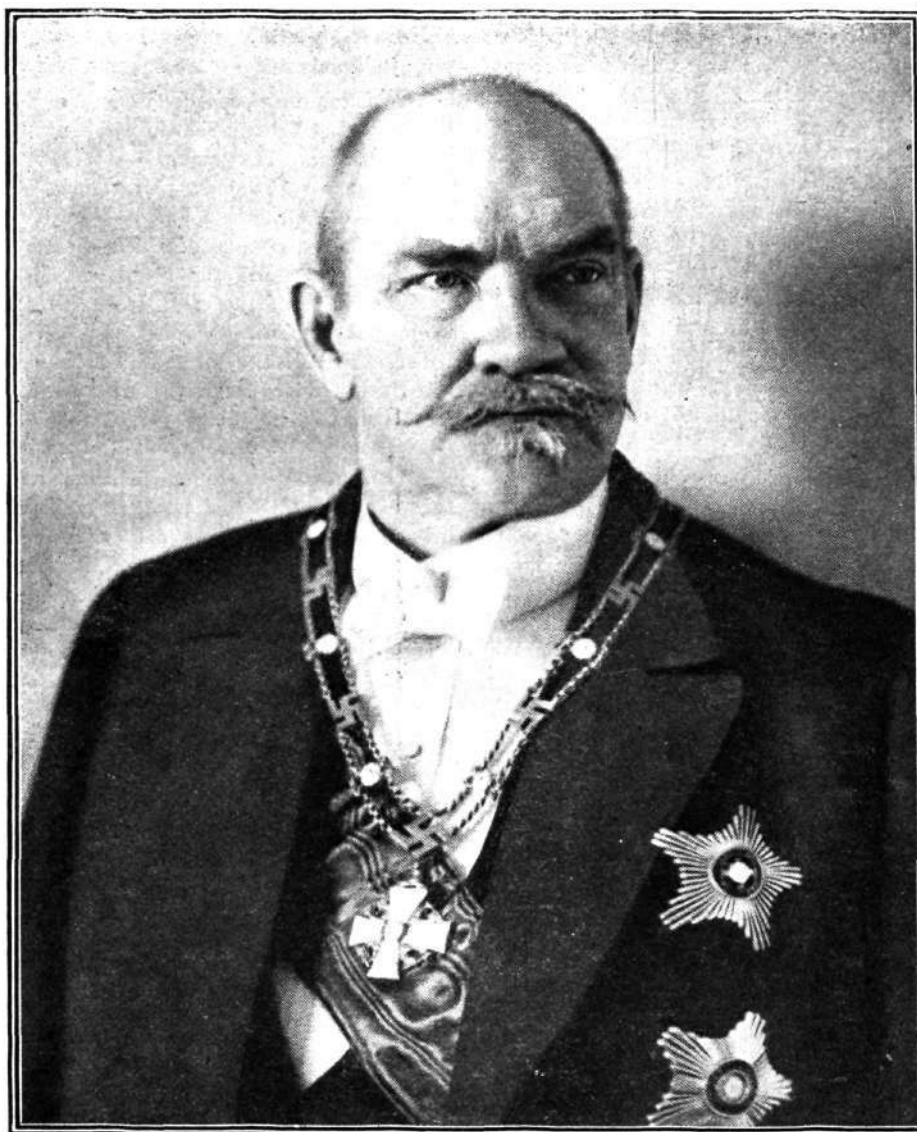
KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 17/18

Tallinnas, laupäeval, 2. mail 1931

Seitsmes aastakäik

P. E. SVINHUFVUD,
Soome vabariigi president

MILLISESSA RASSI KUULUVAD EESTLASED

Tüübiline segarahvas veresugulaste Põhja- ja Kirde-Euroopa rahvaste seas.

Eestlaste antropoloogia uurimise alal ei ole seni palju ära tehtud. Keeleteadlaste poolt on loodud veene, et oleme ka kultuuri- ja tõu- (rassi) sugulasi kõigi rahvastega, kellega seob meid keelesugulus. Seejuures on jäetud arvestamata tõsiasi, et moodsas rahvasteaduses keeleteadusest palju suurema tähtsuse on omandanud muinsusteadus ja eeskätt pärvuse uurimistel põhjendav inimseteadus — antropoloogia. Ajaloolistel uurimistel on selgunud, et keelesugulus ei tähenda alati tõusugulust. Eestlaste rassilise koostuse kohta on ilmunud tähelepanndav töö riigi statistika keskbüroo üldbüroo juhatajalt H. Reimannilt, kes püüab seletada, et eestlased ei ole puhtatõuline rahvas, vaid on moodustatud Baltimere idarannikul mitmesuguseist tõusugemeist.

Teadlased on Euroopa rahvad, kuhu kuuluvad ka eestlased, jaganud viide eriklassi. Need oleksid: Põhja r a s s: sihvakas ja pikakaasuline, pikad jalad, pikk pea, otsmik veidi taanduv; nägu pikk ja kitsas, nina õhuke. Juuksed siledad ja kullakarva, vahest ka lokilised; silmad sügaval, heledad, nahk roosavalge.

Lääne- ehk mediterraan r a s s: väikese- kasuline, pea pikem ja kitsam kui põhjarassil. Õige, mitte väga esileulatav nina, pealagi kumer; juus pehme, sile või laineline, tume, pruun või must. Silmad sügaval, nahk pruunistuv.

Dinaarir a s s: hästi pika kasvuga, pea lühike, mitte väga lai; kukal lame, loodis tõusva kontuuriga; otsmik tasane ja lai. Nägu pikk, keskmise lausega, nina esile ulatav. Juus sile või lokiline, mustjaspruun. Silmad sügaval, nahk pruunikas.

Ida- ehk alpiin r a s s: kasvult lühike; pea kuulitaoliselt ümar, eriti lai, otsmik ja kukal ühtlaselt tõusvad. Nägu lai ja ümarik, nina laiem, tõmbim ja veidi esile ulatav. Huuled paksemad, suu ilus; juus sile, karm, tumepruun; habemekasv nõrgem kui põhja- ja läänerassil. Silmad esiletungivad, pruunid; nahk tumedam.

Ida-balti r a s s: lai ja turjakas, üle keskmise kasvuga, tugevakondiline, laiad õlad, lühikesed jalad, pea suur ja raske; kõrge otsmik, nägu lai ja massiivne; põseluud külje poole ja ette väljaulatuvad; nahk valge, halli põhitooniga; juus karm ja hele (lina-valge); habemekasv paksud, silmad heledad.

Güntheri väitel on kõik Euroopa rahvad kujunenud nendest viiest erirühmast, kusjuures Ida- ja Kagu-Euroopas leidub ka aasia, nimelt orientalse, ees-aasia ja mongoli rassi sugemeid. Kirjeldatud viis rassi ei rahulda siiski kõiki antropolooge. Nimelt väidetakse, et põhjarass-i ja osalt ka ida-balti rassi alla arvatud tunnuseist ja neid kandvaist isikuist osa kuulub või on mõjustatud erilise jääajast päritud euroopa rassi sugemeist, mida nimetatakse d a a i a tüübiks.

Oleviku eestlase pikkusena on saavutanud Köstner

8627 kaitsevaelase kohta keskmiselt 171,25 sm, Villems 1548 mehe kohta 172,26 ja kaitseväge tervishoiu valitsus 1925. — 1927. a teenistusest lahkunud kaitsevaelaste andmeil — 172,16 sm. Eesti meeste keskmiseks pikkuseks võib lugeda ümmarguselt 172,5 sm. Seega kuuluvad eestlased üldiselt suurekasvuliste rühma.

Võrreldes uemaid andmeid teiste rahvaste pikkuse kohta on šotlased 174,6 sm, islandlased — 173,55 sm, inglased — 172,8 sm, iirlased — 172,6 sm, rootslased — 172,2 sm, norralased — 172,1 sm, soomlased üldse — 171,01 sm, kuid rootsi keelt rääkijad — 172,96 sm, ja soome keelt rääkijad — 170,91 sm, lätlased — 171,34 sm ja daanlased — 169,3 sm.

Päritolumaakondade järgi on Köstneri kaitsevaelaste pikkus Lääne-Saaremaal — 173,32 sm, Pärnumaal — 172,32 sm, Harjumaal — 171,97 sm, Järva- ja Viljandimaal — 170,95 sm, Virumaal — 170,41 sm, Tartumaal — 170,40 sm ja Valga-Võru-Petserimaal — 169,56 sm. Säärast keskmise pikkuse erinevust konstateerides peab võtma tõena väite, et eestlased pole homogeenne rahvas, vaid mitme rassi segu. Domineerivaks tüübiks kogu rahvast, umbes 70% osas, on 170—171 sm vaheline, asudes Järva-Viljandi-Tartumaal. Pikk tüüp, tõenäoliselt 176 sm keskmise pikkusega, asub Saare-Lääne ja Virumaal, ja lühike tüüp, alla 165 sm keskmise pikkusega — Võru-Petseri-Valgamaal.

Pikkuse andmete maa-alaline eritlemine annab veidi teise pildi. Villemsi poolt sünnikohtade järgi mõõtmisel saadi keskmiseks pikkuseks saartel — 173,7 sm, Lääne-Eestis — 174,3 sm, Loode-Eestis — 173,5 sm, Põhja-Eestis — 172,5 sm, Lõuna-Eestis — 171,7 sm, Kesk-Eestis — 170,9 sm, Kagu-Eestis — 170,8 sm, Kirde-Eestis — 169,8 sm, suuremais linnades — 171,3 sm ja Venemaal sündinud eestlased — 171,6 sm.

Kuna naise pikkus moodustab üldiselt mehe omast keskmiselt 93%, suuremakasvulistel rassidel — 92% ja vähemakasvulistel rassidel — 94%, võib teoreetilisil kaalutlusil eesti naise keskmiseks pikkuseks võtta ülemaaliselt 159,5 sm. Seega kuuluks ka eesti naine suure pikkuse rühma.

Teatavaks rassitunnuseks on keha proportsioonid, kuigi need suurel määral olenevad eluviisidest ja kasvuperioodist. Süleliiduse kõrgus maast on eestlasil 86,4 sm, mis annab suhteliselt kehapiikkusega 50,2%. Vaatamata põlisele jalgu lühendavale elukutsale — põllutööle — ületavad eestlased siiski lühijalalised rahvad, jäädes taha ainult pikajalgseist põhja-eurooplasi.

Kere on saarlasil lühem kui mandrieestlasil. Selle poolt lähenevad saarlased skandinaavia tüübile, kuna mandrieestlase erinevus mongoloididest pika kere tõttu on välispool kahtlust. Teiste kehaproportsioonidena on H. Reimann peatunud naba kõrguse, õlanukkide ja rinna- tipu kõrguse, õlgade lause, rinna, puusade ja vaagna, jäsemete, pea, kolumahu ja ajukaalu, näo, suu, nina,

silmade, kõrvade, värvuse, naha, karvade ja silmade värvuse juures.

Eesti rahva koostus erinevate rassisugemetete ristumise tõttu on kirju ja mitmekesine. Rääkimata individuaalseist erinevustist ka iga tunnuse keskmised arvud erinevad maa-alalt ja otsustades teiste rahvaste kogemuste järgi kahtlemata ka tegevusalalt ning ühiskondlikult kihtuselt. Ülemaalised keskmised arvud on teiste rahvaste keskmistega väga mitmesuguses vahekorras ja ükski nende järgi on võimatu kindlaks määrata eestlaste antropoloogilist seisukohta rahvaste peres, rääkimata ühe või teisega neist sugulussidemete selgitamisest.

Eestlaste rassitüübid on Reimann jaganud kogutud andmeil järgmiselt, arvestades päritavaid omadusi, mis paistavad eriti välja juuste ja silmade värvuse, kehapiikkuse ning peakuju vormide juures:

Täisblondid: kehapiikkusega 170 sm ja üle, peaindeksiga kuni 75,9 — põhja tüüp — 1,6%. Peaindeksiga 76,0—80,9 — põhja-daalia tüüp — 10,8%. Peaindeksiga 81,0 ja üle — valdai tüüp — 11,6%. Kehapiikkusega alla 170 sm ja peaindeksiga kuni 80,9 — segatüüp — 1,9%. Peaindeksiga 81,0 ja üle — ida-balti tüüp — 30,5%.

Täistumedavärvuslikud: kehapiikkusega alla 170 sm ja peaindeksiga 81,0 ja üle — alpiini tüüp — 2,7%. Peaindeksiga kuni 80,9 — rjasaani tüüp — 2,6%. Kehapiikkusega 170 sm ja üle ning eritlemata peaindeksiga — segatüüp — 9,6%.

Segavärvusega ja eritlemata kehapiikkusega ning peaindeksiga on arvatud samuti segatüübi alla. Neid on 28,7%.

Enam-vähem puhtamate tüüpidenä esinevad vaid põhja-, daalia, ida-balti ja alpiinrass. Valdai tüüp näib vastavat Karpaatidest kuni Volga-taguseni levinud sarmaatia tüübile, kuid võib olla tekkinud ka põhja-, daalia ja ida-balti rassi ristumisest. Ka seni ebareelge rassilise päritoluga rjasaani tüübile vastavate sugemetete leidumine eestlaste seas võib olla ristumise tulemus.

Põhja ja daalia tüübi esinemine on kõige sagedasem Saaremaal ja Loode-Eestis ja kõige vähem Kagu-Eestis, kuna maavöös edelast kirdesse on see enam-vähem ühtlane. Umbes sama pilti pakub ka valdai tüübi esinemine ja seepärast näib tõenäoline olevat selle tüübi tekkimine ristumisest. Tumedavärvuslike eritüüpide esinemissagedus maa-alade järgi näib olevat suuremal määral ristumise tulemus, sest ümarapealist alpiini tüüpi leitakse suuremal protsendimääral, välja arvatud Saaremaa, Kagu-Eesti ja Alutaguse, kus ida-balti sugemetete arvulise ülekaalu tõttu keskmine kehapiikkus on kõige vähem ja peaindeks kõige kõrgem. Pikapealist rjasaani tüüpi leidub kõige rohkem Loode-, Lääne- ja Põhja-Eestis, kus põhjarassi sugemetete mõjul peaindeks on kõige madalam.

Pidades silmas vaid kaht tunnust, silmade ja juuste värvust, paistab, et tumeda värvuse algsugemed on tunginud Eestisse peamiselt lõunast, mööda merekallast, ja Põhja- ning Kirde-Eestisse valgunud edasi Loode-Eestist. Kui võrra need sugemed moodustasid alpiini, rjasaani või mõnest muust tüübist, jääb esialgu lah-tiseks.

Mongoli tüüpi on puhtal kujul Eestis vaevalt leida, kuid mõnelgi täisblondil ja segatüübil on leida mongoli tunnuseid.

Arvestades kõiki tunnuseid jõuab Reimann oma töös arvamisele, et eesti rahvas rassiliselt koosneb peamiselt kolme rassi — ida-balti, daalia ja põhjarassi — sugemetete ristumisest, kusjuures peale daalia on eriti ida-balti komponent arvuliselt ülekaalus. Neljandana eelmisest kolmest vähemaarvulise tumedavärvusliku komponendina esineb eeskätt alpiinrass ja osaliselt vahest ka rjasaani tüüp. Mongoli rassist leidub vaid jälgi — juhuliku ristumise tagajärjel.

Oma tulemustega võrdlemiseks on Reimann toonud ära silmapaistvamate välismaa antropoloogide arvamisest eestlaste rassilise koostuse kohta. Blumenbach (1752—1840) jagas kogu inimkonna viide liiki: kaukaslased, mongolid, etiooplased, ameeriklased (indiaanlased) ja malailased. Kaukaslaste hulka on Blumenbach arvanud kõik Euroopa rahvad, välja arvatud laplased, soomlased ja permlased, lugedes neid mongolite liiki. Kaukaslaste hulka on arvatud ka eestlased ühes teiste soome sugu hõimudega.

Desmoulin arvab eurooplaste hulka kõik soomekeelsed hõimud. De Quaterfage liigitab kogu inimsoo kolmeks tüveks — valgeiks, kollaseiks, mustadeks. Valged jagunevad omakord aarialasiks, semiitideks ja allofiilideks, kelle sekka kuuluvad ka eestlased. Turaanlased loeb ta mongolite sekka kuuluvaks.

Topinard loeb soome tüübi Euroopa blondide ja Aasia lühipealiste vahepealseks, kuhu kuuluvad ostjakid, tsuvašid, tšeremissid, mordvalased, votjakid, permlased, soomlased, eestlased ja liivlased. Ungarlased aga on segunenud türklastega, kasaaridega, bulgaarlastega ja osutavad selget mongolite mõju.

Huxley eristab inimkonna kehaliste tunnuste kohaselt nelja põhitüüpi — australoidid, negroidid, ksantokroidid (blondvalged) ja mongoloidid. Eestlased ühes teiste põhja-eurooplastega on asetatud blondvalgete hulka. Rootsi ja Soome on märgitud ta rassidekaardil segatuina ja nende maade põhiosad asustatud mongoloididega.

Giuffria-Roggeri samuti arvab kehaliste tunnuste järgi eestlased ühes teiste soome keele hõimudega indo-eurooplaste hulka, kuna laplased, ostjakid ja vogulid on arvatud selgusetu segarahvaks.

Stratzi rassidekaardi järgi kuuluvad eestlased valgenahaliste lääne-eurooplaste kilda. Soomlased osalt ja ida pool asuvad soome sugukeelte hõimud on märgitud kollanahksete aasialaste mõjustatuiks. Eestlasis domineerivat põhjarassi ja juure on tulnud vaid vähesed mongoli sugemed.

Fritsch asetab oma rasside jaotuses soome sugu hõimud ühes madjarite, tatarlaste ja laplastega valge ja kollase põhjarassi vahelisse soome-tatari harru.

Schurtz loeb soome-ugrilased võrsunuiks ürgaasia ja mongoli rassi segust, mille tekkimine siiski veel vajavat selgitust.

Fischeri arvates ei olevat mingit kahtlust, et veel praegugi germaanlased Baltimail moodustavad enamiku rahvast.

Nagu sellest nähtub, ei ole antropoloogid eestlasi õieti kunagi lugenud mongolite sekka. Säärane eksi-vaade võis tekkida vaid idapoolsete soome keelehõimude ja osalt ka soomlaste suhtes tehtud väljenduste alusel.

Keskmise eesti mehe tüüpi kujutab Reimann järgmiselt: Suur kehapikkus, pikk kere kõrge nabaasendiga, keskmise pikkusega jalad, suurte põida-dega, väga pikad ülemised jäsemed võrdlemisi suurte kätega; võrdlemisi kitsad, kuid kõrged õlad, lameda, kuid küllalt suure ümbermõõduga rinnakorv, keskmise laiusega puusad; need kõik võrdlemisi jämeda kere keskkoha juures annavad kerele „kastitaolise“ ilme; pea on ümbermõõdult võrdlemisi suur, kuid suhteliselt suure kehapikkusega pigemini väike. Nagu on füsiognoomiliselt kitsapoolne piklik, kuid morfoloogiliselt on see, kuigi kitsanäosusse kaldumisega, siiski vaid keskmine, mis on tingitud laiadest põsekaartest. Suu on keskmise suurusega, õhukeste huultega; nina lühidavõitu, kitsas, veidi nõgusa või lookleva seljaprofiiliga. Silmad keskmise suurusega, värvuselt hallid või sinikas-hallid. Juuksed tumehallid ja sirged, nahavärvus heleroosa.

Eesti naisel on keskmiselt samuti suur kehapikkus ja tubli täidlus, soo erinevuse kohaselt hästi pikk kere, lai, hästi kujunenud rind, laiad puusad. Selg ristluist veidi nõgus ja istmik lame. Jäsemed soole vastavalt meeste omadest vähemad, kuid siiski tugeva luustiku tõttu tublid. Nagu mehe omast veidi laiem ja naissoo eritunnusena kitsamate lõuapäradega ja vähema koonuga. Suu keskmine, nina meeste omast veidi laiem. Silmade ja juuste värvus on tume ja segatüüp sagedasem kui meestel, eriti juustelt.

Peatudes eestlaste rassihõimude juures leiab Reimann neid kõigepealt suurvenelaste, lätlaste ja põhja-

eurooplaste seas, kuid vaatamata sugulusele põhja-euroopa rahvastega eestlased tervikuna erinevad neist nii mitmeski suhtes ja püsivad Baltimere idakaldal erilise tüübina, mis on moodustatud ida-balti rassi alusel põhja-, daalia ja alpiinirasside sugemetega ristumise teel.

Ühiseid rassitunnuseid soome keele hõimurahvaist leiab Reimann eestlasil olevat ainult soomlastega, kuna teised hõimud on rassiliselt täiesti erinevad. Samuti peab ta väikeseks eestlaste suguluse ungarlastega, igatahes vähemaks kui teiste lähemate Euroopa rahvastega. Nagu rasside uurimine näitab, ulatuvad üksikute rahvaste sugulussidemed kaugemale ja on mitmekesisemad kui keelised või ka ürgkultuurilised suhted.

Oma töö lõpul peatub Reimann lähemalt eestlaste rassilise kujunemise juures, lugedes eestlased tüübiliseks segarahvaks teiste veresugulaste Kirde- ja Põhja-Euroopa rahvaste seas. Seepärast pole tema arvates mingit alust nendest ühe või teise hõimurahva välja-tõstmiseks.

Eesti tüüpidena on H. Reimanni töös toodud terve rida tuntud tegelaste pilte. Põhjatüüpi on agronoom Th. Pool, kirjanik Marie Under väheste daalia sugemete-ga ja iluduskuninganna Lilli Silberg väheste ida-balti sugemetega. Puht-daalia tüüpi on ministrid Oinas ja Hünerson. Ida-balti tüüpi kindral Põdder, kirjanik Ed. Hubel ja riigilõutu esimees Parts ja naistest lauljanna pr. Arder-Runge. Puhtavereline alpiin on endine Kom-mertspanga direktor Teetsov.

Põhjatüüpi, ida-balti sugemetega, on Joakim Puhk, prof. A. Piip — alpiin, daalia sugemetega, toimetaja G. E. Luiga — ida-balti tüüp daalia sugemetega, samuti baritonilaulja A. Arder.

MAIKUU ON TULNUD

Juba paistab päike kevadsooja õrnusega lume alt vabanenud maapinda ja õhku täidab varajaste rändlin-dude meeleolurikas sillerdamine. Kevad on käes!

Kevade tuleku üle on meil põhjust rõõmutse-da ja heameelt tunda. Eks näe meie looduse ärkamist ja uuestisündi, millal ammutame meiegi päikeselt uut jõudu ja elamistungi, mis aitab meid hoopis teise pilguga vaadata otsa neile raskustele, mis kevade majanduslik-kude olude tõttu on saanud meile kol-litajaks.

Igal kevadel är-kab inimenegi pik-kast talveunest ja nagu ärasulanud lu-mekoosuse alt tõstab nõrk rohulib-le oma peakest tae-valaotuse poole, nii tärkavad ka meis, inimestes, uued loo-tused ja uued ideed, mis moodustavad meie 'elamise' ja muretu lootuse raudvara.

Talinna malev 1. mai rongkäigul.

Kevad on olnud ikka seks verstopostiks aastapä- vade ja -aegade ahelikus, millal meie sünnime igakord uuesti ümber ja heidame enesest kõik, mis talve jook-sul pehkinud ega pea vastu kevade elustavaile ja ko-sutavaile kiirtele.

Kevade tulekut oleme meie hakanud pühitsema tra-ditsiooniliselt 1. mail, missugune päev on kujunenud üleminekupäevaks karmi talve ja kau-ni kevade vahel. Sel päeval on kait-seliit sirgetes rida-des korraldanud oma jalutuskäike kevade tervitami-seks, tõendades üht-lasi sellega oma ala-tist valmisolekut kodukaitse töös.

Kevade värsked tuulepuhangud ja kosutav päikene annavad ka meie ko-dukaitsele uut jõu-du ja energiat pühas isamaa kaitse töös.

EESTI PÄEVAD SOOMES

Kol.-ltn. J. MAIDE

12. aprillil peeti Soomes eriline maakaitsepäev, mille korraldajaks Soome Iseseisvuse Liit, kes püsib teeneterohkel esikohal oma isamaa vabaduse kindlustamise töis ja on pühendanud ühtlasi rohkesti tähelepanu ka hõimuküsimusele, tehes hõimuaate süvendamise üheks oma tähtsaimaks ülesandeks.

Peamiseks sihiks Iseseisvuse Liidul on valvelolek ja kindlajooneline, kõikumatu seisukoht riigi heakäiku ja vabadust ähvardava kommunismi vastu.

Iseseisvuse Liit taotleb koostöö sihte Soome pearahvaste — soomlaste ja rootslaste — vahel, mida peetakse vältimatuks rahva kultuuri säilitamisele ja arendamisele.

Iseseisvuse Liidul on praegu üle 5000 liikme, neist õige palju tähtsaid riigi-, seltskonna- ja teadusmaailma tegelasi. Liidu auliikmeiks on praegune Soome vabariigi president P. E. Svinhufvud, prof. J. Sibelius, samuti oli liidu auliikmeks äsjasurnud prof. Akseli Gallén-Kallala. Liidu eestseisusse kuulub muu seas nimesid, nagu minister H. Procopé, Helsingi ülikooli hõimukeelte prof. E. N. Setälä.

Iseseisvuse Liidu juhatuse esimeheks on magister Erkki Räikkönen.

Liidul on oma häälekandja „Iseseisev Soome“. Lehe peatoimetajaks on magister Erkki Räikkönen. Leht ilmub kommunismivastases vaimus. Liidu üliõpilaselikmed on hakanud välja andma uut üliõpilaslehte „Spes Patriae“, mille sihiks on üliõpilasnoorsoo mõjutamine isamaalises aatevaimus.

Iseseisvuse Liit on amud hoogu isamaalise meele tõusule, korraldades vastavasisulisi päevi. Nimetatakse esimesena soome lipu päeva, mida peeti läinud aastal neljandat korda.

Soome iseseisvuspäeval tegutseb liit, korraldades mitmesuguseid tähelepanuväärseid pidulikke aktusi, traditsioonilisi lipumüüke jne.

Esimese maakaitsepäeva Iseseisvuse Liit korraldas 1929. a., valides päeva aineks peamiselt kaitseväge ja kaitseväeorganisatsiooni maakaitseesse puutuva tähenduse selgitamise. Teiskordselt maakaitsepäeva peeti läinud aastal, millal see möödus intensiivsema võitlustahte märgi all kommunismi vastu.

Käesoleva aasta 12. aprillil Iseseisvuse Liit korraldas kolmanda maakaitsepäeva, valides seekord päeva aineks Eesti igakülgse tutvustamise Soomes ja nimetades seda päeva Eesti päevaks.

Eestit Soomes Eesti päeval esindas viieliikmeline delegatsioon, millesse kuulusid: kaitseväeorganisatsiooni peastaabi ülem kol.-ltn. J. Maide, naiskodukaitse esinaine pr. M. Raamot, pr. A. Tellmann-Törvand, Eesti kaitseväge esindaja Soomes major A. Sinka ja V. Neggo.

10. aprillil hommikul asus eesti delegatsioon Tallinnast aurik „Poseidonil“ teele. Omapärast huvi pakkus

sõit Eesti ja Soome rannikute lähedastel jääväljadel. Eriti rasked olid jääolud eesti vetes, — siin aitasid „Poseidonile“ ja hiljem meiega ühinenud teistele aurikuile teed rajada eesti võimsaimad jäämurdjad — „Suur Tõll“ ning „Tasuja“. Alles õhtul, pärast 9-tunnist aeglast sõitu, jõudis delegatsioon Helsingi.

Sadamas olid meid vastu võtmas Eesti saadiku kohustetäitja Helsingis hra Pallo ühes abikaasaga, Iseseisvuse Liidu, kaitseväge, kaitseväeorganisatsiooni ja Lotta-Svärdi (naiskodukaitse) esindajad. Kõik leidsid siin endisi tuttavaid, kellega korduvalt koos oldud küll Tallinnas, küll Helsingis. Lühikesed tervitused ja selle järele sõit Helsingi parimasse (Carltoni) hotelli, kus Iseseisvuse Liidu poolt olid reserveeritud korterid Eesti delegatsioonile. Carltoni hotellis joodi ühiselt kohvi.

Laupäeva (11. apr.) ennelõunane aeg kulus visiitideks. Kell 14.00 oli korraldatud Eesti delegatsioonile lõuna soome kaitseväeorganisatsiooni peastaabi poolt. Kell 17.00 palus Soome kaitseväge esindaja, kol. J. Relander, delegatsiooni liikmed oma korterisse kohvile. Teiste seas viibisid ka Soome kaitseväge ülem kindral Aarne Sihvo ja kindralstaabi ülem kindral K. L. Oesch.

Õhtul viibis delegatsioon Rootsi teatris operetil „Viktooria ja ta husaar“. Teatri direktiooni poolt oli külaliste auks teatri kõrvalruumis kaetud kohvilaud.

Pühapäevast (12. apr.) päeva rahvuspuhana ja Eesti päevana pühitseti üle kogu maa. Iseseisvuse Liidu algatusel oli korraldatud enam kui 300 kohas rahvuslikke ja isamaalisi pidustusi, aktusi ning austamiskäike langenud kangelaste haudadele. Eriti aga oli pidustuste kava pühendatud Eesti rahvale, mis väljendus peetud kõnedes, ettekantud luuletustes, lauludes jne.

Helsingis, mille vabastamise päevaga pidustused sattusid ühte, valitses erilise pidulikkus. Kogu linn oli lipuehteis. Pidustused algasid juba kell 10.00, kui tähetorni harjale kerkis siniristi lipp ja lennukid sõnumitetoajatena tiirlesid taeva all.

Kell 10.00 algas Iseseisvuse Liidu juhatuse pidulik koosolek liidu ruumes, kus avati president P. E. Svinhufvudi pronksist kuju, mille oli valmistanud kunstnik Alpo Sailo.

Kutsutuist olid saabunud vabariigi president abikaasaga, ministrid Axel Palmgren, Antti Kukkonen, Jalo Lahtensuo, P. E. Heikkinen ja T. Kivimäki, kindralid Aarne Sihvo ja K. L. Oesch, kolonellid V. H. Palojärvi, J. Relander ja K. E. Levälähti; naiskodukaitse keskjuhatause esinaine F. Luukkonen, liidu volikogu liikmed rahvasaadik Pekka Pennanen, professor A. R. Niemi, dr. Martti J. Mustakallio ja Herman Gummerus, direktor Yrjö Koskelainen, minister E. A. Tuomivaara ja magister Veikko Kerkkonen ning liidu volikogu ja alalised liikmed. Lisaks ülalnimetatutele austasid sündmust Ungari saadik dr. M. Jungerth ja Eesti külalised.

Kindral-leitnant Sihvo, Soome kaitsevõgede ülemjuhataja.

Kindral Malmberg, Soome kaitsevägede ülem.

Vabariigi president abikaasaga astusid Porilaste marsi helide saatel eesti ja soome lippudega kaunistatud suure Iseseisvuse Liidu juhatusesse. Seejärel liidu juhatuses esimees magister Erkki Räikkönen tervitas kokkutulnud võõraid, oma kõnes tuletades meele vaheldusrikkaid vabadussõja päevi ning ühenduses sellega ka tolleaegse senati esimehe, praeguse president Svinhufvudi, ning senaatori Gastrèni matka jäälohkujal „Tarmo“ Tallinna, millisel matkal laev vallutati punaste võimude poolt.

Kuju avamise kõne pidas liidu volikogu liige dr. Martti J. Mustakallio, kes oma kõnes lausus muuseas järgmist:

„Soome rahval on olnud viimasel aastakümnel vähe päikesepaistelisi ja õnnelikke päevi. Neist heledaimaid, tähelepanuvaimaid on 1917. a. detsembrikuu esimesed päevad, millal teie, härra president, valitsuse peana pidite alaliselt esi-

nema eduskunnale, et see kuulutaks Soome rippumatuks, iseseisvaks riigiks. Teie poolt tehtud ettepanek kiideti riigikogu poolt heaks 6. detsembril 1917. a. Sellest päevast ametlikult algab siis isamaa iseseisvus, millist aadet Iseseisvuse Liit tahab kanda kõrgel.

See isamaa iseseisvus oli kõrgemalt antud tasu aastasadu kestnud kannatuste eest. Heitkem pilk tagasi aastakümnete kaugusele minevikku. Tsaarivalitsuse kahepäine kotkas kavatses riisuda Soome emalt ta ainukese toe ja kaitse. Rõhumise kohinad tõstsid põhjamuda pinnale, need peksid eriti teid, härra president, kuid teie nad kohtasid mehe, kes ei kõikunud suurimaski tormis. Teie kujunes iseseisvuse hele täht, milline isegi kaugelt Siberi tundralt saatis meile rohkesti valguskiiri.

Loodame, et uus päev veel kõik muudab ja luuletaja sarnaselt võime öelda:

Mag. Erkki Räikkönen, Soome Iseseisvuse Liidu esimees.

Häme, Karjala Vene rannad ja maa on üks suur Soome riik. Seda aadeteisaa ükski vägi ega võim sundida lahkuma Põhja (Karjala) taeva alt. Loodame, et teie, härra president, seisate kui muistne merede Jumal Poseidon valitsevalt ja vaigistavalt meie rahva elumeres.“

Kõne järele, jäägrimarsi helide saatel, tõmmati kõrvale soome lipud ja avati president P. E. Svinhufvudi kuju.

President P. E. Svinhufvud tänas seejärel Iseseisvuse Liitu. Koosolek lõppes ühise isamaalise lauluga.

Kell 13.00 algasid Rahvusteaatri (Kansallisteatterissa) eesti pidustused, kuhu olid kutsutud külalistena saabunud vabariigi president abikaasaga, valitsuse ja

Kindral Oesch, Soome kaitsevõgede peastaabi ülem.

riigikogu liikmed, kaitseväge ja kaitsealiidu kõrgemaid juhte, Iseseisvuse Liidu juhte ja liikmeid, palju seltskonnategelasi ja külalised Eestist. Rahvusteaatri suur saal oli tungil täis inimesi. Saal oli dekoreeritud soome ja eesti lippudega.

Pidukava algas ühendatud sõjaväeorkestrite ettekandel Sibeliuse „Finlandiaga“. Pidulistele ütles tere tulemast Iseseisvuse Liidu sekretär Lauri Saariaho. Orkestrite ettekande „Karjala jäägrite marss“ järele ütles Soome poolt tervitusi Eestile Soome kaitsealiidu peastaabi ülem kolonel V. H. Palojärvi järgmiselt:

„Härra vabariigi president!

Austatud kodanikud!

Kaksteist aastat tagasi nägid Eestis oma lootuste täideminekut isamaaliselt mõtlejad kodanikud, kui maa oli iseseisev ja vaba. See sugupõlv, kel oli kogemusi

Kolonel Palojärvi, Soome kaitsealiidu peastaabi ülem.

Fanni Luukkonen, Soome Lotta-Svärdi esinaine, Eesti valgeristi kavaler.

survest ja vene võimude tagakiusamistest, mõistab pikemate tõendusteta, et rahva iseseisvus võib olla rajatud kindlale alusele ainult siis, kui see on hangitud raua ja verega, ja et seda kallilt lunastatud vabadust peab kaitsma ka relvastatud rahvas.

Lugupeetud Eesti esindajad!

Teie rahva maakaitse areng on suuremais joonis sarnanev meie omale. Alalise kaitseväge kõrval on viimaste aastate kestes võrsunud võimas vabatahtlik maakaitse organisatsioon — kaitseliit.

Oma kogemustest teame, et säärast maakaitset ei saa teha, vaid see sünnib ise hädaohu-hetkil. On tarvis silmas pidada, et hädaohu-hetkil on just hädatarviline säärane kaitsevõim. Selle organiseerimine ja sõjaline ettevalmistus nõuab määratud tööd. On olnud hea meel jälgida Eesti vennasrahva eeskujulikke tublidust sel alal. See on tõenduseks Eesti kaitseväes ja kaitseliidus jätkuvalt kasvust ja sõjalisest tublidusest.

Eesti ja Soome, keda ühendavad lähedased vere- ja kultuurisidemed, on seotud nüüdsel põlvel veel relvendlusega, mistõttu meie, soomlased, erilise heameelega ja südamlikkusega näeme teid, Eesti kaitseväge ja kaitseliidu esindajaid, külalistena Soome maakaitsepäeval ja palume teid koju saabumisel anda edasi parimaid tervitusi Eestile ja ta maakaitse jõudude juhtidele.“

Kõne järele hüüti tugev kolmekordne elagu Eesti kaitsejõududele.

Pärast orkestri poolt ettekantud „Eesti ratsarügemendi marssi“ kandis ette tervitusi Soomele kaitseliidu peastaabi ülem kol.-ltn. Maide järgmiselt:

„Kõrgesti austatud vabariigi president!

Lugupeetud daamid ja härrad!

Võrsudes ühisest tugevast kannust olid soomlased ja eestlased hallis minevikus vaba ja iseseisev rahvas. Vaprasti nad astusid välja neid ähvardavate vaenlaste vastu; kuid hoolimata sellest kaotasid nad siiski oma vabaduse ülevõimu ees. Tuli painutada end rõhuva ja rusuva ülevõimu alla.

Saabus õõ! Pikk, vaevarikas ja luupainajaline õõ! Rusuvaimaks järguks sellest õõst nimetan aega, millal mõlemad rahvad olid seotud Vene riigi külge, kes ei austanud vabadust, kultuuri, kes ei annud rahvale valgust, kelle ülesehitav töö püsis ainult võimu ja rõhumise ajal.

Kui talvel pikkadel ja raskeil külmakuudel inimesed lähevad metsa, põlisesse laande, paljusid kilomeetreid eemale küladest ja aleveist, metsatööle, kuhu nad on sunnitud jääma pikkadeks päevadeks, siis soojendavad nad endid õhtul ja öösel tule ääres. Seda tuld ei kustuta nad ka hommikul tööle minnes, vaid sõed, mis põlevad, jäävad hõõguma tuha alla, oodates neid tunde, millal inimesed tagasi tulevad, et uuesti teha lõket, end soojendada, puhata, et siis uue jõu ja tahtmisega järgmisel päeval tööd jätkata.

Ajaloo sündmused pole valminud millalgi üle õõ. Ei ole millalgi need aated, mis inimkonnas valminud, lõõnud lõkkele ühe päevaga. Aegamööda nad nagu põlevad sõed hõõguvad inimeste ja rahvaste hinges, oodates seda päeva ja tundi, millal saabub aeg, et loitva tulena pääseda võidule.

Vaatamata sellele, et soome ja cesti pojad-tütred vene ahelais pidid kasvama ja omä vaimu rusumise all kosutama, ei kustunud neil siiski usk endasse ja lootused paremasse tulevikku. Põlevate sütena palju-palju aastaid hõõgusid vabadusaated soome ja eesti rahva rinnus enne kui nad pääsid võidule. Vendadena usaldati üksteisele mõtteid ja südameid. Kui oli tarvis, sirutas vend vennale üle lahe oma avitava käe. Vendade veri on paksem kui vesi ja seepärast pole Soome lahe veed veel millalgi lahutanud soome ja eesti rahvaid, vaid ümberpöörduvalt — neid alati ühendanud.

Kuid mitte ainult muinasaegade vereühtlus pole see, mis seob soome ja eesti rahvaid. Sügavasti seovad meid ühised sõjarajad ja lahinguväljad, kus vennad ühiselt on võidelnud, kus on koos surdud ja kantud ohvreid vabadusaltarile.

Eesti rahvas kummardub sügavasti nende ohvrite ees, mis Soome on kannud Eesti vabadusaltarile. Iga-vese tänuga mäletab aga cesti rahvas eriti seda sõjalist abi, mida meile meie iseseisvuse koidikul andis vennasrahvas vabadussõjas.

Kogu maailm, kõik rahvad on teadlikud enesekaitse vajadusest ja teostavad seda käesoleval ajal võib-olla suurema innuga kui millalgi varem. Meie sammume sama rada, teades sealjuures, et oleme sunnitud seda tegema. Esimesena heita endast kaitserelv oleks ju ilus, kuid praegu me ei tohi seda meie rahva ja iseseisvuse pärast. Usun kindlasti, et rahu õitseva tuleviku nimel ei väsi soome ja eesti rahvas iial valvel- ja valmisolekust oma verega võidetud vabaduse kaitseks.

Täna, millal Soome Iseseisvuse Liidu algatusel Soomes on korraldatud üleriiklik Eesti päev ja paljud tuhanded soome käed on sirutatud jälle vastu oma lõunapoolsele vennale, millal tuhanded-tuhanded südamed jälle tuliselt tuksuvad Eestile, toon teile üle lahe tervitusi eesti rahva nimel.

Andes teile üle parimaid soove ja tervitusi palun uskuda, et need tulevad otsekohesest vennasüdamest — tänulikust ja vaimustatud vennasüdamest.

Tuhande järve ja kaljuvalla pojad-tütred — jäägu igavesti püsima ja õitsema teie vabadus, teie riik!

Ole uhke, Soome, tänasel pidupäeval. Sinu iseseisvusaastate saavutused on kõige kindlam pant su õitsvale tulevikule. Soome rahvas tahab elada ja areneda vabalt. Ja see rahvas ei sure iial, kes sammub edasi elu ja valguse poole.

Eläköön Suomi!“

Kol.-ltn. J. Maide kõne järele magister Väinö Pelsola juhatusel Kälven koor kandis ette muuseas eesti keeles L. Aaviku „Mu isamaa“. Sellega oli lõppenud aktuse esimene osa, saabus vaheaeg, millal orkestrid kandsid ette eesti ja soome viise.

Aktuse teine osa algas orkestri ettekandega „30-aastase sõja marss“, mille järele kirjanik Uuno Kailas kandis ette piduliku luuletuse „Vennaskliit“. Orkestrid kandsid ette Sibeliuse „Jäägrimarsi“. Selle järele kõneles liidu juhatuse esimees magister Erkki Räikkönen, kes ütles muuseas järgmist:

„See kurbmäng, mis viimaste kuude jooksul on Ingeris ja selle rahvas aset leidnud, on meile küllal-

Külalised Soomest tagasijõudmisel. Vasakult: Eesti kaitseväge esindaja Soomes major Sinka, pr. Raamol, kol. Maide ja pr. Tõrvand-Tellmann.

daseks tõenduseks, kui suurest õnnetusest oleme pääsnud. See saatus oleks saanud Eestilegi osaks, kui nende maale, kus nad asunud tuhandeid aastaid, oleks ulatunud võim idast.

Nii, kuidas Ingeri aastaastalt on pidanud kangelaslikku eelvägede teenistust, nii on ka vennasrahvas Eesti olnud piiratud pingutava rõngaga, kuid sellest süngest võitlusest tulnud välja võitjana.

Kaks korda on Eesti suures hädas pöörnud Soome poole ja palunud abi. Need juhtumid on nagu kaks kummalist märgutuld, millised nõuavad meilt valmisolekut, kui appihüüe kuuldu kolmandat korda üle Soome lahe.

Kui meie, soomlased, suurtel sündmustel valgustame suhteid vennasrahvaga ja ehitame kindlaid aluseid, siis tuleb meil pidada meeles, et Soome lahe lõunakaldal asuva rahvaga meid ühendavad kahekordsed sidemed, mitte üksnes verehõimlus ja ühine põhikeel ning ühiselt isalt päritud hooned ja ehitused, vaid ka ühised kultuurilised, majanduslikud ja poliitilised väärtused ja huvid.

See asjaolu, et meie vaated on juhitud ka Skandinaaviasse, kelle kultuurilise alusega meie nii lähedasti oleme seotud, ei ole mingil tingimusel vastolus poliitilise suunaga lõunasse. Überpöördukt, just lähedasti lõunapoolsete suhete kaudu ja eriti eesti rahvaga sõlmitud kultuuriliste, majanduslike ja poliitiliste sõprussidemete abil, meie kõige kindlamini kaitseme rahu seisukohta ja ka nimelt Skandinaavia puutumast.

Kui sellest seisukohast vaatleme suurt isamaalist küsimust, peame kindlasti lootma, et Soome sõprussuhted Eestiga on kogu rahva enese asi ja mitte üksnes soomekeelse, vaid ka rootsikeelse rahva südameasjaks, sest meie peame pidama meeles, kuidas Rootsi

on võidelnud läänemaade väärtuste eest Eestis ja kuidas meie skandinaavia kultuuri piiri idapoolse valvena oleme kohustatud pühaks pidama igivana pärandust ja relvakohustust.“

Kõne järele toimetaja Terho Vitikainen luges ette Eestist saabunud tervitustelegrammid. Kilven koor kandis ette muuseas M. Hermani „Meestelaulu“ eesti keeles.

Aktus lõppes hümniga.

President abikaasaga lahkus Kilven koori laulu saatel.

Aktusest jäi hinge sügav ja sütitav mälestus.

Kell 1600 olid eestlased-külalised vabariigi presidendi poolt palutud lossi. Kaasas olid kohaliku Eesti saadiku kohuste täitja h-ra Pallo, Lotta Svärdi esinaine pr. Fanni Luukkonen, kolonelid V. H. Palojärvi ja J. Relander ning magister E. Rääkkönen. Olles külalised vastu võtnud, pakkus presidendi proua külalistele ja kaasas olevaile soomlasile kohvi. Vastuvõtmine oli äärmiselt südamlük. Eestlasile näidati kõiki lossi ruume.

Kell 2000 algas Iseseisvuse Liidu poolt Eesti külalisile korraldatud pidulik lõunasöök Kämpis. Kohal olid peale eestlaste-külaliste minister Kukkonen, Lahdensuo ja Palmgren, kindralid Sihvo ja Oesch, kolonellid Palojärvi, Relander ja Levälähti, Eesti saadiku kohuste täitja h-ra Pallo abikaasaga, Iseseisvuse Liidu volikogu ja juhatuse liikmed, Lotta-Svärd'i keskjuhatuse esinaine Fanny Luukkonen ja rida teisi seltskonnategelasi ning võimukandjaid.

Peeti hulk päevakohaseid ja meeolurikkaid laulukõnesid.

Esmaspäeval, 13. apr., näidati Eesti delegatsioonile Soome uut parlamendi hoonet, mis oma kolossaalsu-

Kas areneb Hispaania revolutsioon kommunistlikuks?

Küsimus Euroopa tsivilisatsioonile.

Hispaanias on teostatud revolutsioon. Euroopas on jälle üks kuningriik vähem, sest kuningas Alfonso XIII on põgenikuna lahkunud oma senisest riigist. Ja lehed kirjutavad juba kaks nädalat ja sajab sõnumeid vahetpidamatult Hispaaniast: kokkupõrkeist, kommunistide väljaastumistest, provintside separatismist.

Euroopas? Kas võibki Hispaaniat nimetada Páris-Euroopa osaks? Seda poolsaart seal Püreeneede harja taga, lahutatud Euroopast, lahutatud ka Aafrikast, Euroopa ja Aafrika vahel? On palju teadlasi, kes Püreene poolsaart ei tunnista Euroopaks, vaid mingisuguseks kahepaikseks, vahelmiseks lüliks nimetatud kahe maailmajao vahel. Seda põhjendavad nad nii etnograafiliselt kui geograafiliseltki.

Esiteks on Hispaania kliimaliselt ennem Aafrika kui Euroopa: kuumad kõrvetuuled Saharast lõõtsutavad siin, põhjatuulte eest varjavad ta kiltmaid ja lausikmaid kõrged mägiachelad. Teiseks on maastikki aafrikaline: kuiv, tasane „meseta“, kehva taimekasvuga, liivarohke; Andaluusia org ja Vaheme-

Troonilt langenud kuningas Alfonso XIII.

re rand tuletab väga oma kunstniisutusel võrsuvate palmisaludega meele Aafrika oaase. Kolmandaks näitavad paljud ja just huvitavamad Hispaania ehitused puhast araablaste algupära — ainult nimetada Alhambrat, Cordovat. Ja Hispaania rahvagi soontes voolab palju araabia verd. Neljandaks on siin ka floora ja fauna vägagi sarnane Aafrikale: palmid, halfarohi, madalad säbrikpöösad, väikesed ahvid.

Aga ta ei ole ka Aafrika — esiteks juba seepärast, et sellest lahutab teda maailma tähtsaim mereväin Gibraltar. Ja kandvaim kiht ta elanikest on siiski blondide germaanlaste verd, kastiillased, kultuur on Euroopa algupäraga nagu keelgi. Ja Hispaania riiklik minevik on Euroopa esimese suure asumaadriigi hiilgav, sündmusterikas, uhke, aga aegapidi laskuvajooneline minevik. Ükski rahvas ei ole teinud nii tähtsaid maadeleide kui hispaanlased. Ükski riik ei ole varem ega hiljem nii üleolevalt vallutanud „uusi“ maailmasid kui mineviku Hispaania — Kolumbuste, Cortezide, Pizarrode Vana-Hispaania, kelle piirides eales ei läinud päike looja.

selt on mõjuvaks mälestussambaks praegusele Soomele ja ta tulevastele põlvedele.

Õhtul viibis delegatsioon Soome operis.

Teisipäeval (14. apr.) kell 0900 oli Iseseisvuse Liidu juhatuse poolt kaetud kohvilaud Carltoni hotellis lahkuvate Eesti külaliste auks. Lahkumisel vastastikku öeldi sooje sõnu magister Erkki Räikköneni ja kol.-lt. J. Maide poolt. Iseseisvuse Liidu juhatusele anti Eesti päeva mälestusena Soomes kaasa kõigile delegatsioonile liikmeile: president P. E. Svinhufvudi kuuju (president kaitseliidu mundris), Soome lipp marmoralusel ja hõbevardal ning mag. Erkki Räikköneni poolt toimetatud raamat — „Svinhufvudi jutustused Siberist“.

Kell 1000 võttis „Poseidon“ Eesti delegatsiooni oma laele ja algas tagasisõit.

Sadamas olid delegatsiooni saatmas: Iseseisvuse Liidu juhatuse ning liidu liikmeid, kõrgemaid kaitseväge, kaitseliidu ja Lotta-Svärdi organisatsiooni juhte ning palju seltskonnategelasi.

Helsingis möödasaadetud päevad jätsid kauni ja unustamatu mälestuse kõikide eestlaste südamesse. Iseseisvuse Liidu tööd, mis kindlustab kodumaa julgeolekut ja viib vennasrahvaid üksteisele lähemale, hindab Eesti rahvas kõrgelt. Iseseisvuse Liidu poolt üle Soome korraldatud Eesti päev, mis hästi õnnestus, olgu meile tuleviku töös ja püüdeis ilusaks eeskujuks.

Teile, Iseseisvuse Liidu juhid ja liikmed, kaitseväge ja kaitseliidu pealikud ning Lotta-Svärdi esindajad, saadan südamlikke tänuavaldusi ja tervitusi Eesti delegatsiooni nimel üle lahe.

Tallinnas, 25. aprillil 1931. a.

Meeleavaldajate rongkäik Madridi tänavail.

Ja nüüd, sajandite kestes kaotanuna peaaegu kõik oma meretagused hiiglamaad, jättes sinna oma keele ja kultuuri aluseks tervelt 16 iseseisvale riigile (Mehhiko, Kuuba, Honduras, San-Salvador, Nicaragua, Costa-Rica, Panama, Venezuela, Kolumbia, Ecuador, Peruu, Boliivia, Tšiili, Argentiina, Paraguai, Uruguai; kõnelemata Filipiinidest), seega rohkemale riigikoondustele kui on seda suutnud isegi arvukamad ja sünnilt mere-sõitjad anglo-saksid — nüüd käriseb õmblusest ja ähvardab laguneda ka veel emamaa Hispaania ise: Kataloonia, Hispaania ja Baski vabariikideks — sellekohased liikumised on ju käimas ja arenemas.

*

„Elagu vabariik!“ — see hüüd täidab praegu Hispaaniat selle leegitseva entusiasmiga, millist skeptikud enam üldse ei uskunud olevat olemas „vanas, väsinud, hääbuvas Euroopas“. Ja see omakord näitab, et maailmas vabariiklikud ideed pole sugugi hääbumas ega andmas maad „uue, korporatiivse riigi ideele“ — s. t. diktatuurile, nagu tahavad seda uskuda mõned ringkonnad. Sest Hispaanias on rahva revolutsiooni-vaimustus just seepärast nii suur, et seal diktatuur on kukutatud ja asemele astumas demokraatia. Ida- ja Kesk-Euroopa revolutsioonid, mis teostusid välis- hoopide mõjul, ei väljendanud küllalt soodsalt vabariiklike ideid ega vabariiklike tundeid. Ning elukorra ja isegi inimtunnete militariseerimine, sõjalise barbarismi uputus oli loonud pinna lopsakaks arenguks rusikalisele valitsemisviisile mõnel maal ja ka sellekohasele ideoloogiale.

Praegu on meil Hispaanias aga tegemist puht-siserevolutsiooniga. Aastal 1923 Primo de Rivera sõjaline diktatuur oli nii kergesti kõrvaldanud parlamentliku valitsuse seepärast, et Hispaania rahval ei olnud

arusaamist niisuguse valitsemiskorra hüvedest. Kas on tal nüüd see arusaamine tulnud, sel 70-protsendiliselt kirjaoskamatul rahval? Andku andeks kuumaverelised Cervantese kaasmaalased, kui välispool selle üle kaheldakse! Hispaanias pole eales varem demokraatiat olnud — nagu ennerevolutsioonilisel Venemaalgi. Need kaks riiki — Hispaania kuningriik ja Vene keiserriik — olid Euroopas kaks puhtaima isevalitsuse kantsi, samal ajal kaks tugevamat kirikuvõimu kantsi. Ühtlasi — seda on juba mainitud — olid nad kaks kirjaoskamatus ja kultuurilise mahajäetuse kantsi. Vene revolutsioon arenes kommunistlikuks vägivaldavalitsuseks. Kas läheb nüüd seda teed ka seni isevalitsuslik, seni äärmuseni klerikaalne, seni kirjaoskamatu Hispaania, nagu läks niisama superlatiivselt samade omadustega varustatud Venemaa?

See ei ole üksnes Hispaania enese küsimus, vaid see on kogu Euroopa demokraatliku kultuuri eluküsimus. Sest kahelt poolt piirava kommunistliku võimu — Vene ja Hispaania — püsimisel ei oleks enam püsi ka senisel Euroopal.

*

Kuningas Alfonso XIII-le võivad hispaanlased olla leidnud palju patte. Aga üht teenet peavad ta endised alamad tal siiski tunnustama: ta oskas lahkuda hea patrioodina — ei hakanud enam tegema katset järelejäänud jõudude abil, mida ei olnudki nii vähe, veriselt suruda maha revolutsiooni. Kuningas ainult lahkus maalt, kirjutamata alla troonist loobumise aktile, ainult ootama ära sündmusi, kas viimati teda mõne aja pärast ei kutsuta tagasi.

Nii tagasihoidlik ja viisakas aga pole kommunistliku kihutustöö üle-maailmne hääl — komintern Moskas, kes juba on komandeerinud Hispaaniasse oma

Hispaania-sektsiooni täies koosseisus: 6 hispaanlast, 5 venelast, 2 portugallast. Ühele Ameerika ajalehe kirjasatjale on sektsiooni esimees Borcas teel Hispaaniasse Berliinis annud intervjuu, milles ütles, et Hispaanias on praegu kommunistliku pöörde eelõhtu. Eriti arendavat seda vabariigi väljakuulutamise järele ikka tugevamaks muutuvad separatistlikud tendentsid. „Kominterni kavatsustes seisab,“ ütles Borcas sõna-sõnalt, „Lõuna-Euroopas luua kommunistlikku tugipunkti, mis maailmarevolutsioonile on suurima tähendusega.“

Samal ajal küll Hispaania praegune revolutsiooniline-vabariiklik valitsus, kus istub õige suurel arvul ka sotsialistide esindajaid, ei näita küll just kommunistlik-sõbralikkust: on kuulutanud, et ta teeb kõik kommunistlike emissaride sissepääsu takistamiseks. Ka pole valitsus veel tunnustanud Nõukogude Venemaad, esialgu jättes selle toiminguga peatselt valitava asutava kogu hooleks ja otsustada. Samal ajal aga juba tulevad teated tõsistest kommunistide väljaastumistest Hispaanias: Sevilleas on nad ehitanud tänavale barrikaade ja alles vaevu on neilt võidetud tagasi nende poolt vallutatud linnaosad; Bilbaos on juba moodustatud kommunistlikke sovjette; sõjalaevastikus on olnud kommunistlikke mässe...

„Kõige veretum, kõige päikesepaistelise, kõige pidulikum revolutsioon“ — selle nimetuse andsid vene-lased 1917. a. oma revolutsioonile. Ja ka Hispaania praegused lehed ei väsi kiitlemast just oma praeguse revolutsiooni veretusega. Kas just see ei olegi halvaks ennustuseks? Sest, nagu ütles Thiers: „Iga demokraatia eelduseks on võitlus ta eest, mis on talle ühtlasi kooliks.“ Hispaania kirjaoskamatul rahval pole ses suhtes ju mingisugust kooli, kõnelemata vähimaistki demokraatlikest traditsioonidest. Praegusel ajal aga on Moskva agitaatorid nii peenelt ja osavasti välja koolitatud. Ja need agitaatorid on juba saadetud välja, saabunud kohalegi...

*

Kahtlemata on olemas jooni, mis on ühised kõigil revolutsioonidel, eriti revolutsioonidel, mis viivad täielisele traditsioonilise võimu purunemisele. Hispaania praegu elab läbi esimeste vabaduspäevade „karnevaali“. See on meeoleolu, milles peasa mängib mitte üksnes rõõm vana režiimi puudustest vabanemise üle, mitte ainult poliitilise vabaduse saavutamise entusiasm. Sest tõeliselt ei ole see vabadus ju veel saavutatud, teda on vaja alles hakata organiseerima, sest üks ole ju praegune valitsus faktiliselt isehakanud, ise võimu haaranud valitsus? Praegune entusiasm Hispaanias on hoopis teislaadne: masside psühholoogia sügavustest tõusev ürgne ja igapäevases korralikkuses end mitte avaldada saav anarhia, kuigi — esimestel päevadel — lõbus anarhia, mis aga soodsail tingimustel ja hoogsal

takka-aitamisel võib kujuneda õige obalõbusaks — seda mõõda, kuidas hakkavad esiplaanile tõusma klasside huvide konfliktid. Igas seaduslikus režiimis on need vastukäivad huvid kuidagi seatud süsteempäraseks organismiks, revolutsioon aga esmajoones just hävitab selle süsteemi, nii et varem-hiljem konfliktide ilmsikstulek on paratamatu. Vaadeldge iga üksiku revolutsiooni ajalugu — üks ole nii tulnud alati! Ja just neile tulevaile konfliktidele seabki Moskva oma kaardid igal maal.

Peab siiski kohe märkima, et praegusel Hispaania valitsusel, erinevuses Vene ajutisest valitsusest a. 1917, on juba omasarnane rahva usalduse autoriteet, sest ta koosneb bloki esindajaist, kes võitsid äsjastel linnavalimistel monarhistid. Need linnavalimised ongi valitsusele etteantud volitusteks, vahendiks ja toeks võimu teostamisel. Seega erineb praeguse Hispaania valitsuse seisukord kardinaalselt Vene omaaegse ajutise valitsuse omast: revolutsioonil on ta pärisalgusest peale kogu maal tähtis tugi — ja veel niisugune, mis annab valitsusele kõik eeldused tunda end võimuna ja tegutseda võimuna.

Mitte vähem olulised on teisedki erinevused. Mitte ainult sõja puudumine, vaid üldse revolutsiooni „tsiviilne“, mitte sõjaline iseloom. See on „revolutsioon pintsakus“, mitte „revolutsioon mundris“ — ja juba üksi see määratul määral vähendab ta kalduvust verisele vägivaldale ning vägivaldsete usurpaatorite-kommunistide ilmumise tõenäolisust ja edu. Just vastupidi: Hispaania revolutsioon iseenesest tähendab sõjalise poliititsemise lõppu, aga mitte algust — lõppu sellele sõjalisele valitsemispoliitikale, mis oli vana režiimi paheks ja jõudis kulminatsioonile kindralitevalituste ajal.

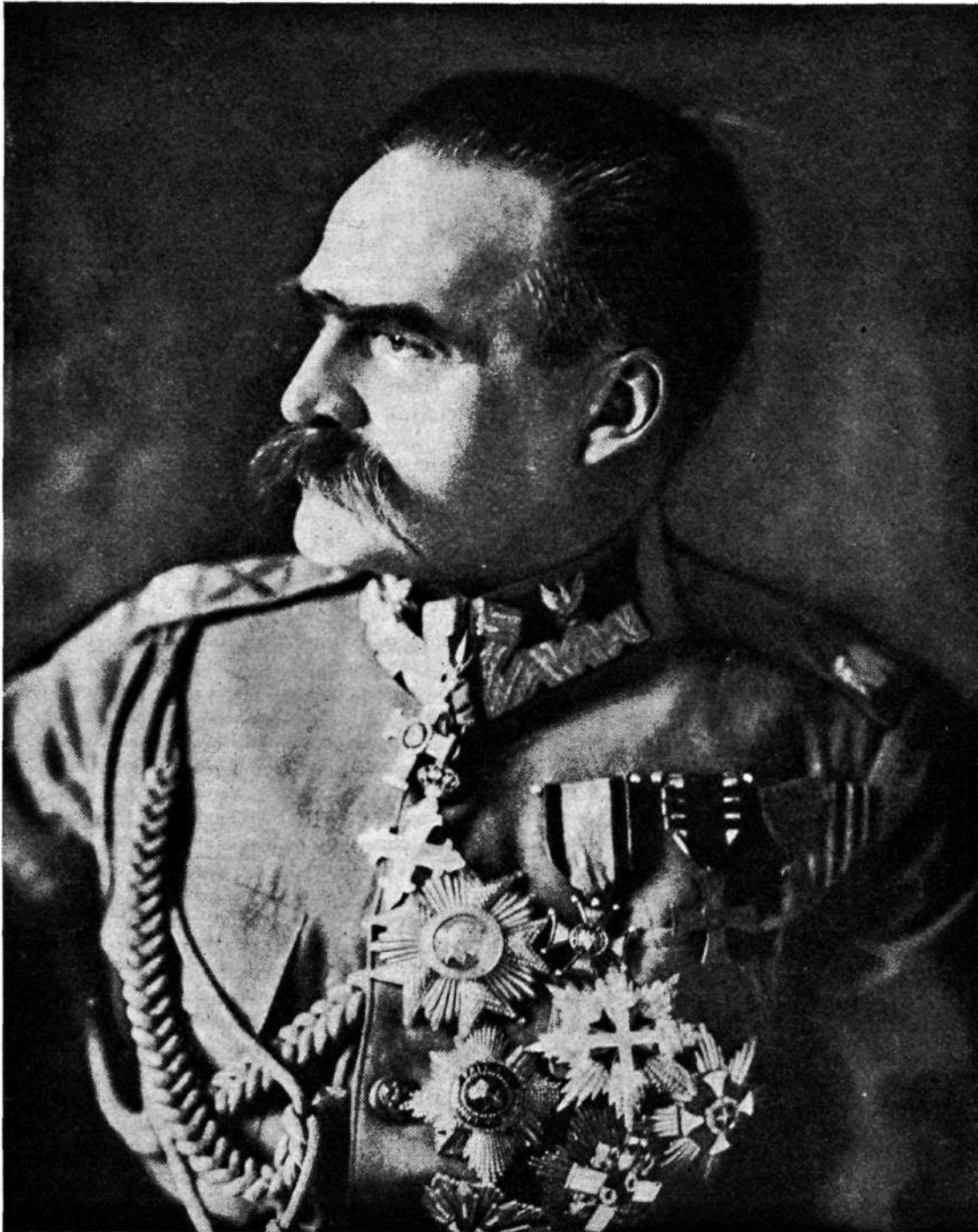
Kuid sellest sugugi ei järgne, et Hispaania puuduks kommunistliku võimuhääramise hädaoht. Aga kartus selle eest on niisama suur kui on tõde, et igas revolutsioonis on õige suur osa segaduse elemente ning et enamlased kasutavad igasugust segadust.

Hispaania tahab kujuneda demokraatlikuks rahva-vabariigiks — seda on deklareerinud uus Hispaania valitsus. Aga riigiteaduse esimene käsk ütleb, et demokraatia teostamise tingimus on h a r i t u d rahvastik. Hispaanlasist on aga 70 protsenti kirjaoskamatud, 22 miljonist hispaanlasest on 15 miljonit kirjaoskamatud. Kas ülejäänud 7 miljonit kirjaoskajat — demokraatiaga harjumata, Aafrika tuultes kuumaverelist — hispaanlast oskavad olla küllalt osavaks juhtkihiks ja suunaandjaks 15 miljonile poliitiliselt pimedale?

See on küsimus mitte Hispaaniale. See on küsimus Euroopa tsivilisatsioonile. Vastus peab tulema juba lähemal kuul.

E. Jalak.

3. M A I P O O L A R I I G I P Ü H A

Marssal Josef Pilsudski.

See oli maikuu kolmandal päeval aastal 1791, kui kuulutati välja Poola uus põhiseadus, mille maksamahakkamisega sisemiselt nõrgenenud riik hakkas uuesti kosuma ja murdis kõikide vaenlaste vastupanu.

3. mai põhiseaduse maksamahakkamine kujunes tegelikuks revolutsiooniks riigi sisemises elus. Kuna selle ajani maad võtnud elujõu puudus ühel hoobil asendati tugeva elamise tahtega ja uus põhiseaduslik kord riigi valitsemisele kindlama ja tugevama aluse pani, siis tervitati 3. mai murrangut kui värsket kevadist puhangut riigi elus. Mitte üksi keskvalitsusele, vaid ka kogu rahvale andis uue põhiseaduse maksamahakkamine

uut jõudu ja indu oma edaspidise saatuse määramise töös.

Senine riigivalitsemise kord, mis andis kogu võimu vähekultuurilisele ja omakasupüüdvale aadlile, omandas 3. mai konstitutsiooni läbi sootuks uue ilme ja see tung uut luua ja kohaneda ajaga ja nõudmistega, mis tulevad rahva keskelt, on olnud Poola riikliku enesemääramise töös päraststi juhtijaks.

3. mai põhiseaduse maksamahakkamine jääb heleda tähisena püsima Poola ajalukku. See on rahvusliku vaimu ärkamine, mis on viinud Poola vastu uuele õit-sengule ja helgele tulevikule.

1343 a. jüriöö küsimusi

„Kaitse Kodu! le“ kirjutanud Juß. Libe

Avaldame käesoleva (eeloleva) artikli 1343. a. jüriöö mälestamise küsimuse mitmekülgeks valgustamiseks, ilma et toimetus nõus oleks kõigi autori väidetega. Toimetus.

Eesti vabadusvõitluste lülistikus on viimasel ajal kõige suurema tähelepanu osaliseks saanud 1343. aasta jüriöö, n. n. Harju mäss, mis iseenesest moodustab küll vaid esiepisoodi neis vabadusvõitlustes, mis sündisid Põhja-Eestis 1343.—1345. a. ja mis algasid küll Harjus, kuid palju püsivamalt kestsid edasi Saaremaal.

Ei saa kahelda ses suures väärtuses, mis on meie esivanemate võitluste ja heitluste tundmaõppimisel juba rahvusideoloogiliseltki. Küll on käesoleval juhul see tähelepanu arenenud rohkem lauses kui sügavuses. 1343. a. jüriöö sündmust on mõnelt poolt püütud arendada isegi teatud rahvuslikuks täht- või mälestuspäevaks.

Ses asjas võib esineda lahkavamisi. Nende ridade kirjutaja isiklikult on mitmel puhul rõhutanud, et 1343. a. vabadusvõitluse tulemused lõppesid eestlasile niivõrd kurvalt ja on niivõrd leinapäevad, et kuidagi ei sobi ega ole otstarbekohane rahva enesetunde kasvatamise ega rahvusideoloogia seisukohast seda sündmustikku pidulikult pühitseda või mälestada.

Ometi seda enam pälvib ta sisulist süvenemist, uurimist ja tundmaõppimist, et meie oma rahva ebaõnnestumistestki tema saatusest õpiksime tuleviku jaoks, sest hoolimata sajandite vahemaast on rahvaelus tema saatuse määrajaiks rida tegureid ja mõju-reid, mis kestavad hoolimata igasugusest näilisest aegade muutusest.

1343. aasta vabadusvõitluse hindamisel ja väärtustamisel on kõige olulisemad need motiivid, millede alusel see vabadusvõitlus sündis, põhjused, mis ta välja kutsusid, ja need sihid, mida temaga taheti saavutada.

Kahjuks on küll lugu nii, et just see asja külg nõuab kõige rohkem selgitamist.

Suuri raskusi teeb uurimisele nimelt asjaolu, et allikad sündmuse kohta on äärmiselt piiratud. Vanemaist kroonikaist jutustavad sellest küll mitmed, nii Renner Wigand von Marburg, Herman de Wartberge, Russow jne., täielikult, kuna teised seda enam-vähem lühidalt mainivad, kuid kahjuks on lugu nii, et kõik need kroonikad on oma teated saanud ühest ja samast allikast.

Kõigil neil mainitud kroonikail on kas otseselt või kaudselt, mõne vahepealse teate kaudu, aluseks olnud n. n. Hoeneke noorem Liivimaa riimkroonika, võib-olla vast ainult peale Wigandi, keda nende ridade kirjutaja arvab oma teated vahest ehk mujalt olevat saanud, kuigi seda seni on peetud ka Hoenekel põhjendavaks.

See Hoeneke riimkroonika ise pole meile säilinud. Ta on läinud kaotsi. Nüüd on uurimuse esimesi üles-

andeid selgitada nende ümberjutustuste järgi, mis teised kroonikad temast on teinud, Hoeneke kroonika enese kirjeldust ja seda, kui palju teised seda on muutnud. Et Hoeneke riimkroonika olemas on olnud, sedagi kuuleme vaid Rennerilt, kes seda kõige täpsemalt näib olevat ümber jutustanud.

Edasi on muidugi vaja selgitada, kuivõrd tõetruud ja olukorrale vastavad on olnud ka Hoeneke enese teated.

Kõik teised teated, kaasaegsed allikad, ürikud jne. on õige kehvad ja nõuab äärmiselt suurt jõupingutust, et neist lisapidepunkte välja pigistada. Siin peab talitama väga palju kaudse mõõdupuuga, otsustama ühise olukorra järgi jne.

Mässu motiivide suhtes on olukord seetõttu kõige ähmasem, et see materjalistik annab võimalusi asja kohta mitmesuguseid oletusi teha. See ei tähenda, nagu jätaksid allikad motiivid selgitamata. Vastupidi — esitatud on ja nähtavasti juba Hoenekel leiduvad asja kohta kõik mõeldavad ja kujuteldavad motiivid.

„Eestlased tahtsid endile oma enese kuningaid...“ algab Renneri Hoeneke oma jutustust. Sellest kõlab poliitiline motiiv. „Nende viha oli seepärast nii suur, et nad (vasallid) rõhusid neid igasugu raskustega, vägistasid nende neide, häbistasid naise, omandasid nende varandust ja kasutasid neid kui orje,“ jutustab Wigand ja umbes sama mainib ka teisel paaril juhtumil Hoeneke. Siin tunduvalt sotsiaalsed vastolud. Aga ka „nad (eestlased) tapsid noori ja vanu, aadlikke ja mitteaadlikke, poisse ja tüdrukuid... kõik, kes olid saksa verest, pidid surema,“ ja kui siis veel Eesti kuningaid samal Hoenekel lastakse Paides väljendada, et kui jääks veel üks küünrapikkune sakslane, siis peaks ka see surema, siis ei saa jätta kõnestamata siin ka rahvuslikku viha. Kuid edasi: „Eestlased langesid usust ära ja tungisid kristlaste kallale,“ jutustavad allikad samuti läbisegamini.

Nii-siis raske on veel ka oma peastki kombineerida juure mingisugust võimalikku põhjust ja motiive vabadusvõitluse algamiseks. Poliitiline iseseisvuse tahe, sotsiaalne rõhutud klassi vastuhakkamine rõhujatele, rahvuslik vastolu, usuline liikumine, neid kõiki on arvestatud.

Loomulikult — rõhujate klass moodustus kõigest kokku, olles ise riigivõimu esindajaks võrast rahvusest ja võõrausulistest isandaist, kellede puhul, kui neile kallale tungiti, on ju võimalik ükskõik missugust põhjust eriti küllaldaseks pidada.

Ega meil olegi tarvis oletada, et siin ainult üks põhjus pidi olema mõõduandev, kuid kindel on ka see, et mõned neist pidid olema tähtsamad, teised aga rohkem kõrvalmotiivid.

Rahvuslik viha ja usuline vastolu pidid ju kindlasti kõlama kaasa, kuid tõsiselt arvestamisele tuleb küsimus võitluse poliitilisest ja sotsiaalsest küljest. Kumb oli siin tähtsam?

Selle üle on ka Balti ajaloo uurijad nagu teistegi motiivide suhtes õige erinevail seisukohtadel. Üks toonitab üht, teine teist.

Kõigepealt asja sotsiaalne külg.

See ei tähenda ju mitte otsustada selle järgi, kas eestlaste olukord Harjus oli nii või nii raske või kui palju neil kohustusi oli kanda, sest me näeme ajaloo käigus, et teinekord mõni õige väike kohustus, üksiku artikli tollimaks jne. võivad tekitada õige suuri plahvatusi, kuigi süütematerjaal asub hoopis mujal. Teisipidi aga mõnikord õige rasked sotsiaalsed olukorrad ei pane veel sugugi verd voolama.

Kõik oleneb lisamomentidest ja ka poliitilisest konstrellatsioonist.

Ka kroonika teadetele eestlaste orjusest jne. ei või meie täiel määral kriitikata alla kirjutada. 1343. aastal ei olnud eestlased veel orjastatud. Ei saa kõneldagi orjusest ses mõttes, nagu seda oli näit. teorjusegi päevil, kuid sotsiaalse pinevuse võisid vahekorrad siiski tekitada.

Sotsiaalne seisukord selgitab mitmeti, mispärast mäss puhkes lahti just Harjus. Üldiselt oli olukord nii, et kui sakslased tulid maale, siis tähtsamaid kohustusi, mis maa pärisrahvale ühes ristiusu õpetusega peale pandi, oli kümnismaks, nüüdse aja mõiste järgi seega umbes siin 10%-line tulumaks. Iseenesest see maks ei olnud ju väga suur, kuid keskaegse riigikorra järgi talitati nii, et maahärra, ülemus, andis selle maksukogumise õiguse ja endale saamise välja oma rüütlitele, vasallidele, kes selle eest pidid aitama maad valitseda ja maahärrat sõjas teenima. Vasallide huvides, kelle tasku see maks läks, oli maksu võimalikult rohkelt ja kõvasti sisse võtta. Sellest tekkis vasallide omavoli ja ülekohtu tegemine maksumaksjaille. Tolleaegne Maarjamaa riik, mille üks osa oli praegune Eesti, oli mitme isanda, maahärra, käes. Osa maad kuulus piiskoppidele, osa ordule, osa Daani kuningale. Harju- ühes Virumaaga olid seetõttu just kõige halvemmas seisukorras, et nad kuulusid Daani kuningale. Daani kuningavõim ise oli kaugel. Vasallid toimetasid siin täiesti omapead ja maksumaksjail ei olnud kedagi, kellele nad oleksid suutnud toetuda oma õiguste kaitsmisel. Daani vasallkond arenes siin peagi välja terviklikuks, korporatsiooniks, kes oskas hoiduda kokku ja oma huve kaitsta niihästi kuningavõimu vastu kui ka ühiselt oma sissetulekuid suurendada.

Meil on Eesti rahva käekäigu halvenemisel väga palju etteheiteid tehtud Saksa ordule, kuid ei ole peetud silmas seda, et mõisnikud, kellele rõhumine ju eestlasile on kõige raskem olnud, ei tekkinud ju mitte otseselt orduvendadest, vaid vasallidelt, kellelele maa välja anti! Daani alal kui ka piiskoppide alal oli vasalle kõige rohkem.

Ei ole küll teada ega selge, kui palju ja kas juba 1343. aastal oli ka mõisaid. Mõisad tekkisid ajajooksul neist majapidamise hooneist, mis vasallid ehitasid maksuvilja kogumiseks ja läbitöötamiseks aitade, veskite jne. näol. On isegi arvamist avaldatud, et

1343. aasta võitlused ja selleaegsed rahvatapmised on maad nii palju tühjaks jätnud, et selle tagajärjel soodustus mõisate asutamine. Selleaegse vasallide läänikorra, n. n. vaibe vara õiguse, põhjal oli lugu nimelt nii, et pärijateta maa langes isanda kätte. Muidu oli ju üldiselt eestlasil maa omandamise õigus täiesti alles jäänud. Aga selle õigusliku maa omandamise kõrval, siia juure arvatud ka maa ostu võimalused, uudismaa tegemine jne., vasallid, kellede käes oli vägi ja võimus, kasutasid maa omandamiseks ka veel mitteõiguslikke teid. Mitmet puhku kuuleme kaebusi, et nad talupoegi nende maadelt ajavad ära väevõimuga. Veel palju hiljem keegi Lääne piiskopkonna fogt leiab põhjuse oma testamendis kiidelda, et tema ei olewat ühtki jalatäit maad ülekohtuselt omandanud. Teatud määral see omanduse äravõtmine Harjus vähemalt võis aga küll juba enne 1343. aastat hakata tekkima.

Kui nüüd veel arvestada seda Läti Hindreku teadet, et muistse Eesti vabadusvõitluse viimisel järgul, millal ebaõnnestus põhja-eestlaste Tallinna vallutamise, olevat nende kohustused tõstetud kahe-kolmekordseks, siis on arusaadav, et majanduslik olukord, vasallide omavoli, võis olla küll kuhjanud nii palju süütematerjaali, et siin oli vaja ainult tulitungalt, mis selle oleks pannud põlema.

Asja löi lõkkele aga poliitiline olukord, mis sel ajal meeli erutas. Nimelt Daani valitsusvõim oli neil aastail läinud äärmiselt nõrgaks juba oma koduski, ja mitmet puhku oli tõusnud üles küsimus Harju- ja Virumaa Daani käest äramineku kohta. Isegi Daani kuningad ise olid korduvalt näidanud kalduvust sinna poole. Kaks võimu olid need, kellele Harju- ja Virumaa himu tegid, need olid naabruses asuv ordu, kelle all ju ka see ala oli lühikest aega olnudki, ja Rootsi, kes oli ammu näidanud oma pretensiooni igivanast ajast.

Vasallid aga Harju- ja Virumaal ei tahtnud heameelega oma võimust midagi ära anda. Ja näib, et nad üldiselt kõige parema meelega tahtsid Daani alla edasi jääda. Jah, nad isegi sõlmisid vastuhakkamisiidud Daani kuninga vastu, kui see oli tahtnud Eestimaad anda oma võistlejale lääniks. Vasallid nõudsid, et maa jäägu Daani alla edasi.

Sellest hoolimata muutus maa Daani küljest ärandmine peagi paratamatuks. Daani pealik Marquard Breide tahtis 1336. a. juba loovutada kõik kindlused ordule.

Kuid samal ajal on kuulda, et vasallid olevat astunud läbirääkimisse Rootsi kuninga Magnus Eeriku pojaga, et see maa võtaks enda alla.

Kui nüüd veel sõda puhkes lahti Daani ja Rootsi vahel, oli asi äärmiselt segane.

Me ei tea, kuivõrd ühel meelel talitasid kõik Daani vasallid. On täiesti võimalik, et ka nende hulgas oli oma kindlaid lahkheliseid olemas. Kõige tähtsam võib-olla oli siin vast eesti soost vasallide seisukoht, nimelt osa Daani vasalle, eriti allvasalle ja vähemaid läänimehi, olid eestlased. Mõned põhjused lasevad oletada, et võisid nende ja saksa soost vasallide vahel olla koguni isegi õige sügavad vastolud. Mainimist väär

näit. asjaolu, et rootslastega, Viiburi fogtiga, diplomaatlikus läkituses näib olevat viibinud Hinricus de Lake, kes õige kindlasti vist on olnud eestlasi-vasalle.

Samas mõttes on ka rootslaste osa Harju mässus õige isevärki.

Meie teame nimelt, et varsti pärast seda, kui mäss oli alanud, ilmusid Turust ja Viiburist rootsi sõjaväed Tallinna alla. Kroonika teadete järgi olevat eestlased rootslasi kutsunud appi. Aga kui me arvestame seda, et Magnus Eeriku pojalt soov ammugi käis Harjumaa järele, siis ei ole ka aluseta see võimalus, et rootslased juba enne Eesti mässu algust olid asjust teadlikud, et nende käed juba õige varakult olid mängus. Ei ole kerge lükata ümber isegi hüpoteesi, et rootslased ise oma hurvides selle mässu välja kutsusidki. Kui ordumeister poleks saanud enne oma vägedega Harjusse tungida, võib-olla oleks ehk ordumeistri osa maa enda alla võtmises langenud Rootsile. Ja ega me tea veel kindlasti, kas rootslased oleksid täiel määral siis töötanud eestlaste liitlastena.

Nüüd ei jäänud ju rootslasil muud üle kui ainult Tallinnas ordumeestele seletada, et nad on tulnud daanlastega sõda pidama, sest Daani ja Rootsi olid ju sel ajal sõjajalal.

Teisest küljest ka ordu ja Daani all olevate eestlaste vahelkord võib olla algusest peale nii selge nagu seda harilikult kujutatakse. On tahetud ju isegi näidata, nagu oleks Harju mäss just ka ordu vastu olnud sihitud. Kuid teist värvingut annab asjale see, et eesti kuningad astusid õige kergesti ja heas usalduses ordumeistriga läbirääkimisse. Neid seletatakse isegi Paide konverentsil öelnud olevat, et nad on valmis ordule alluma, ei taha ainult junkruid ja härrasid — seega vasalle. Ordumeistri seisukohast aga vasallkonnaga vastollu sattuda, lüües liitu eestlastega, oli väga raske. Seda ei olnud nüüd tarviski, sest daani vasallid olid eestlaste poolt nii ära hirmutatud, et nad olid otse sunnitud ordu enesele abiks paluma. Ja ordu, kes oli ju kogu aeg töötanud liidus Daani vasallidega „paganate“ ja paganate vastu, ei saanud ka nii kergesti muuta oma seisukohti kui seda vast eestlased julgesid loota. Eestlaste eneste „kavala diplomaatiaga“ ainult asi ei seletu.

Ülearume oleks märkida, et ordu talitusviis aga moraalset seisukohast Eesti kuningate äraandlikkus tapmises jne. jääb mustaks plekiks, mida miski ei nõrgenda.

Poliitilise olukorra hinnangu! Harju mässu puhul tuleb muidugi ka arvesse veel venelaste abi küsimus. On aga tõenäolik, et seda õieti ei olegi olnud. Tõsiasi on, et venelased veidi hiljem, kui orduväed olid Harju- ja Virumaale sisse tunginud, tegid küll sõjakäigu Otepää alla, ja Hoeneke jutustuse järgi olevat just kaks eestlast enne seda läinud Pihkvasse ja kutsunud venelasi siia tulema. Kuid vene allikad, kes venelaste sõjakäigust muidu mitmeti pikalt ja laialt jutustavad, ei tea sellest midagi ja üks vene allik, kes ainsana mainib ka Harju mässu, paigutab Eesti sündmused järgmisesse aastasse, venelaste sõjakäiku küll korralikult edasi andes, kuid täiesti võimatuks tehes seda sobitada kui-

dagi ühendusse Eesti sündmustega. Vene sõjakäik oli nimelt kärbetasuks ordumeistrile, kes asja oli teinud retke Irboska alla.

Et siiski Harju mäss ei olnud mitte ainult rõhutatud klassi vihapuhang oma isandate vastu, seda osutavad küll mõned teised momendid. Nii kuuleme, et eestlased olevat Tallinna all rüütleid löönud, s. t. oma mehi löönud rüütlikeks. Rüütlikeks lüüa saab aga ainult rüütel ise, seega siis pidi eestlaste seas olema ka rüütlikeisuses mehi või vähemalt ei olnud eestlasil arvestusel ainult pime klassiviha.

Kuigi eestlaste poliitilise iseseisvuse motiiv jüriöö 1343. a. vast täiel määral ei tulnud ilmsiks ja kuigi nende kava vast nii suurejooneline ei olnud nagu seda sagedasti on tahetud näha, siis ometi peame arvestama seda, et seda paremini selgub ka selle ettevõtte ebaõnnestumine.

Me ei tea ka, kui suur oli Harju mäss inimeste kaotustelt. Teated 9.000, 10.000, 12.000 surmasaanud eestlastest on pärit samast allikast, kes sama aasta kohta jutustab lahingu kohta venelastega, et seal langenud „1000“ venelast, kuna tõeliselt langes vaid 17. Sama kroonika jutustab, et ordu poolt Eestimaa valitsejaks seatud Gosvin von Herike olevat tahtnud teada, kui palju Harjus oli langenud inimesi mässu algusest peale, olevat saatnud selleks ühe noormehe külalt külasse ja olevat „leitnud 30.000“ noort ja vana. Lange-nuid?

Rahvalugemisel loetakse ikka ainult elusaid. 30.000 oli siis ka elusate arv.

Näib, et 1343.—1345. aasta sündmuste ahelikus poliitilise iseseisvuse võitluse ja „suurusegi“ ilme on rohkem omastatav jakobipäevale kui jüripäevale.

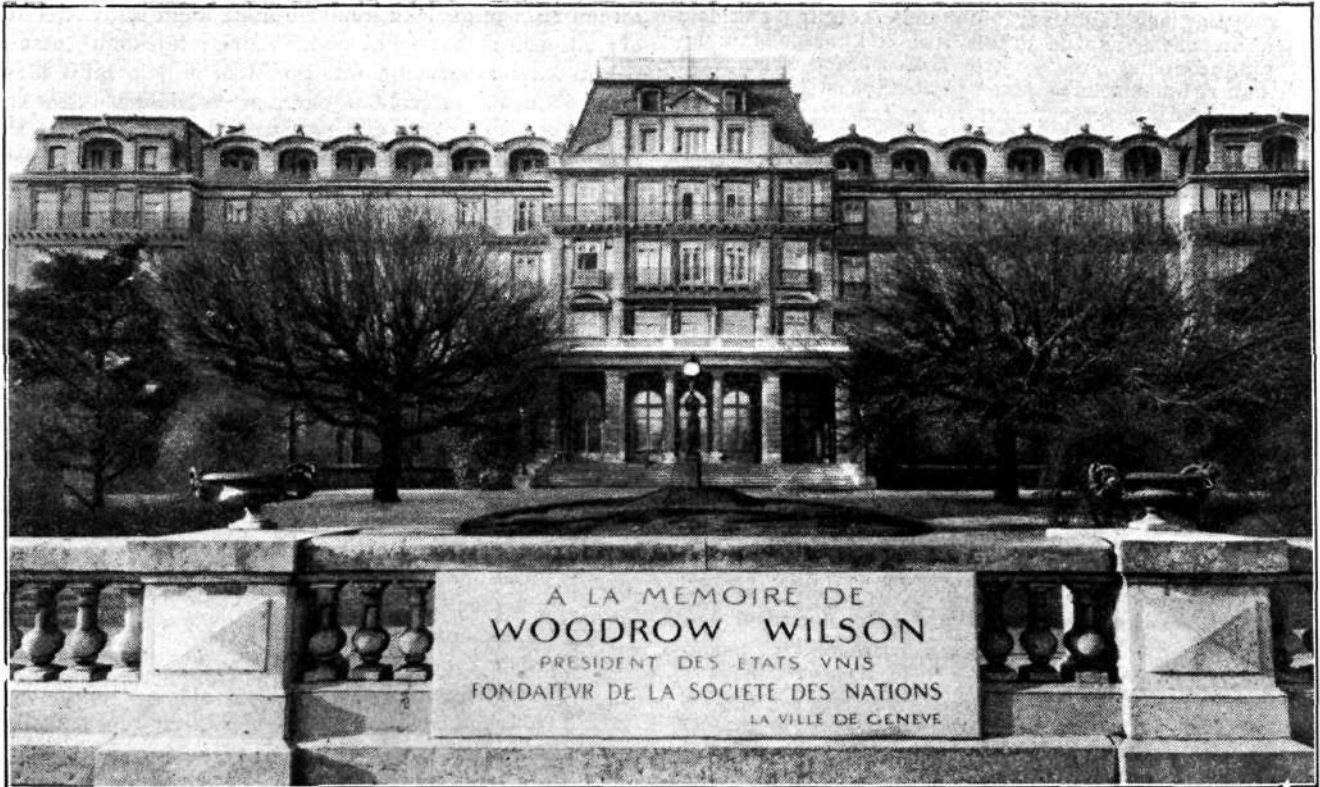
Jakobipäeval algas saarlaste võitlus. Juh. Libe.

Järeilmärkus:

Paistab, et autor ei ole küllalt järjekindel, kui ta jüriöö sündmusi, mida ta ise tunnistab vabadusvõitluste esiepisoodiks, järgnevalt ikka nimetab mässuks, sest seda võis eestlaste vabadusvõitlus olla ainult meie vastaste seisukohalt. Kui meie juba veendumusele oleme jõudnud, et tegemist oli vabadusvõitlusega, siis peaksime loobuma ka tarvitamast Balti ajaloolaste terminoloogiat.

Samuti näib meile, et autor eksib, kui ta katsub jüriöö ja sellele järgnenud sündmustele anda lokaalse tähenduse, sest selle vastu räägivad paljud asjaolud, mida tõsiselt peab arvestama. Oleks vist raske ette kujutada, et rootslased oleksid appi tulnud eestlasile, kui tegemist oleks olnud tähtsusetu ja jõuetu vastuhakkamisega. Samuti ei ole mõeldav ka abiandmine venelaste poolt, kui asume autori seisukohal. Autor on selle tõttu ka venelaste abi seadnud küsimusmärgi alla, kuid siin peaksime siiski uskuma Balti ajaloolaste ülestähendusi abi-saamise fakti kohta, sest selle väljamõtlemiseks ei näi olevat põhjust. Iseasi on muidugi üksikasjade küsimus. See, et jüriöö sündmused soovitud tulemust ei annud, ei tõenda veel sugugi liikumise väikest ulatust. Kaotuse põhjuseks võis olla ka vastase suur ülekaal ja meile näib, et usulisel alusel tekkinud koalitsioon eestlaste vastu oli tõesti nii võimas, et kaotus osutus paratamatuks. Kuid see kaotus ei olnud eestlasile häbiks — nad kaitsesid meie kodumaad, oma vabadust. B. P.

R.-l. praegune ajutine asukoht, ühes Wilsoni mälestustaholiga.

OKKALINE TEE

„Kaitse Kodu!le“ kirjutanud kol.-ltn. Jaan Junkur

RAHVASTELIIDU PÜÜDED PIIRATA RELVASTUSI JA KINDLUSTADA ÜLDIST JULGEOLEKUT.

2. veebruaril 1932. a. astub Rahvasteliidu nõukogu kutsel kokku maailma suurim konverents, desarmeerimise üldkonverents, kus loodetakse tõmmata kindlad piirid kõigi riikide sõjalistele jõududele.

Pole siis praegusel momendil huvituseta heita pilku tagasi kogu desarmeerimise probleemi arenemiskäigule ja võtta kokku Rahvasteliidu orgaanide poolt selle probleemi lahendamisel seni saavutatud tulemused.

RAHVASTELIIDU PAKTI ALLAKIRJUTAMISEST KUNI ETTEVALMISTAVA KOMISJONI MOODUSTAMISENI (1919—1925).

Kui Rahvasteliidu põhikirja või n. n. pakti allakirjutajad selle art. 8-das tunnustasid, et:

„rahu alalhoidmine nõuab rahvuslike relvastuste vähendamist,“
siis lisasid nad sellele sealsamas ka juure, et see vähendamine võib sündida ainult

„riigi julgeoleku ja ühiselt täita olevate rahvusvaheliste kohuste nõudeile vastava miinimumini,“
mitte aga kaugemale.

Nii seadsid siis asja algatajad relvastuste vähendamise küsimuse kohe ühendusse julgeoleku nõudmisega.

Maailmasõjale järgnenud esimesil rahuaastail lootsid võitjad riigid oma julgeolekut kindlustada võidetute desarmeerimisega. Nende ettepanekul deklareeris Rahvasteliidu esimene täiskogu 1920. aastal, et relvastuste üldisele piiramisele on eeltingimusteks: 1) rahulepingutega mõnedele riikidele peale pandud relvastuste vähendamise kohustuse täielikult täitmine ja 2) Rahvasteliidu nõukogule antud kontrollimisõiguse teostamine, et neist vähendatud normest jälle üle ei mindaks.

Peagi selgus aga, et võidetud riigid rahulepingutega neile loodud tingimuses oma sõjalisi jõude veel küllalt tugevaiks suudavad arendada ja sellega oma naabreile uuesti ohtlikeks võivad muutuda. Kuna selle juures veel ka võitjate eneste liiduside järjest lõdvenes, tekkis paljudel riikidel tarvidus leida uusi abinõusid oma julgeoleku kõvendamiseks. Nende riikide esindajad viisid kolmandas täiskogus 1922. aastal läbi järgmise resolutsiooni:

„Maailma praeguse seisukorra juures ei saa suur hulk valitsusi võtta eneste kanda mingit vastutust relvastuste tõsise vähendamise eest, ehk olgu siis, kui nad vastutasuks saaksid küllaldase tagatise oma maade julgeolekule.

Samase tagatise võib anda kõigile riikidele ühinemiseks avatud defensiivne kokkulepe, mis lepinguosalisi kohustaks ette kokkuseatud kava järgi andma üksteisele mõjuvat ja otsekohest toetust, kui keegi neist peaks atakeeritama.

Relvastuste vähendamine peab siis vastama garantiilepinguga tagatud julgeolekule“.

Selle resolutsiooni põhjal koostati 1923. aastal n. n. vastastikuse abistamise leping, ja 1924. aastal — kuulus Genfi protokoll, milles oli nähtud ette sõjast täielikult loobumine, kõigis tüliküsimusis sunduslikult vahekohtu poole pöördumine, sõdade ärahoidmiseks vastavate abinõude tarvitusele võtmine, pealetungija või tüli algataja kindlakstegemine ja selle pealetungija vastu pealetungitavale abi andmine.

Kuna need mõlemad üldulatusega lepingud mõningaül poliitilistel motiividel jäid ratifitseerimata, siis hakati otsima võimalusi piiratud ulatusega või n. ü. regionaal-kokkulepete sõlmimiseks.

Pikkade läbirääkimiste järele jõuti 1925. aastal nii kaugele, et Prantsuse, Inglise, Itaalia, Belgia, Poola, Tšehhoslovakkia ja Saksa esindajate poolt Locarnos kirjutati alla leping, millega need riigid kohustusid teatud tingimustel üksteisele andma abi võimaliku pealetungija vastu.

ETTEVALMISTAVA KOMISJONI ELLUKUTSUMISEST KUNI VAHEKOHTU JA JULGEOLEKU KOMITEE MOODUSTAMISENI (1925—1927).

Olgugi et julgeoleku probleem Locarno lepinguga ainult osaliselt lahendati, võttis Rahvasteliit 1925. aasta lõpul desarmeerimisküsimuse siiski tõsiselt päevakorra. Nimelt moodustati siis Genfis kuenda täiskogu sellekohase otsuse põhjal eriline „Desarmeerimiskonferentsi ettevalmistav komisjon“, millele tehti ülesandeks „valmistada ette konverentsi relvastuste vähendamiseks ja piiramiseks“.

Nagu näeme, on siin tegemist kolme üksteisest erineva mõistega: desarmeerimine tähendab sõna kõige otsekoheemas mõttes relvadest täielikult vabastamist; relvastuste vähendamine pole järelikult veel desarmeerimine, kuna aga piiramise all võib mõista nii piiramist allapoole kui ka piiramist ülespoole. Kui need kolm sõna siiski on asetatud ühe komisjoni nime tuse, siis tuleb sellest saada aru nii, et desarmeerimine on see ideaal, mille poole on otsustatud püüda; kuid selle kauge ideaalini väljajõudmiseks on kõigepealt tarvis senist üksteise võidu relvistumist piirata või seisma panna, et siis juba oleks võimalik neid piiratud relvastusi järk-järgult hakata vähendada.

„Meie ei pea püüdma selle poole, mis teoreetiliselt on täiuslik, vaid selle poole, mis praktiliselt on võimalik,“ tähendas ühel ettevalmistava komisjoni istungil Briti esindaja lord Cecil.

Kui moodustatud komisjon asus oma ülesannete lahendamisele, siis selgus peagi, et isegi relvastuste piiramist praktiliselt väga raske on teostada. Igatahes ei suudetud 1926. ja 1927. aasta jooksul saavutada mingisugust tõsisemat kokkulepet.

Siis võttis kaheksas täiskogu küsimuse uuesti kaalumisele ja rõhutas üksmeelselt, et edu peatingimuseks

on iga riigi julgeoleku kindlustamine kogu Rahvasteliidu organiseeritud aktsiooni abil. Sama täiskogu otsuse põhjal kutsuti siis ellu uus komitee, millele tehti ülesandeks uurida julgeoleku tõstmise võimalusi. See komitee, mis tegelikult koosnes ettevalmistava komisjoni liikmeist, nimetati „Vahekohtu ja julgeoleku komiteeks“.

Vaatame nüüd ligemalt, missuguste tulemusteni on jõudnud need kaks üksteisega paralleelselt töötanud organid.

VAHEKOHTU JA JULGEOLEKU KOMITEE TÖÖ TULEMUSED.

Vahekohtu ja julgeoleku komitee töötas kõigepealt välja kolme lepingu kavad rahvusvaheliste tüliküsimuste rahulisel teel lahendamiseks. Nende väljatöötatud tekstide põhjal võttis täiskogu 1928. aastal vastu neljast osast koosneva n. n. „Vahekohtu üldakti“ (Acte Général d'Arbitrage), milles on nähtud ette:

- 1) Lepitus kõigi tüliküsimuste tarvis;
- 2) Vahekohus juriidilise iseloomuga tüliküsimuste lahendamiseks;
- 3) Vahekohus mitte-juriidilise iseloomuga tüliküsimuste lahendamiseks, ja
- 4) Mitmesugused akti allakirjutamise tingimused (ühinemine kogu aktiga või ainult mõne üksiku osaga, jne.).

1929. aasta jooksul ratifitseerisid selle dokumendi, olgugi osaliselt või teatud tingimustel, ainult Rootsi, Norra ja Belgia, kelledele hiljem järgnesid Daani, Hispaania, Soome, Luksemburg ja Hollandi. Nii-siis kõik ainult vähemad riigid, kuna aga suurriigid üldaktist kuni viimase ajani jäid täielikult eemale.

Käesoleva aasta märtsikuu alul ühinesid nüüd sellega küll ka Prantsusmaa ja Inglismaa, kuid jällegi tingimustel, et vahekohtule alluksid vaid tulevikus üles kerkida võivad tüliküsimused. Kuna aga praeguste suuremate rahulolematuste põhjused just varem sõlmitud lepinguis (Versailles, Trianon jne.) peituvad, siis jäävad olemasolevad vastolud endiselt tasandamata.

Edasi töötas vahekohtu ja julgeoleku komitee välja „Rahaliselt abistamise konventsiooni“. See konventsioon, mis möödunud aastal 11-da täiskogu poolt endale heakskiitmise leidis, näeb ette, et „kallaletungi“ või „kallaletungi ähvarduse“ korral võib Rahvasteliit kallaletungitavale anda rahalist abi, kuid see abistamine võib sündida ainult nõukogu üksmeelse otsuse põhjal.

Konventsioonile kirjutasiid küll kohe alla 28 riiki, kuid maksvusele pääseb ta vaid siis, kui on astunud jõusse ka üldine sõjaliste jõudude piiramise kokkulepe.

Kui nimetada veel ühe raadio saatejaama ülesseadmist Genfis, millist Rahvasteliit rahvusvaheliste kriiside korral võib kasutada, ja Rahvasteliidu lennu- ning autoühendusi korraldavaid konventsioone, siis on see ka kõik, mis kõne all olev komitee seni on suutnud ära teha.

Pikki vaidusi tekitanud „Sõja ärahoidmise abinõude kõvendamise konventsiooni“ kava, mis pidi riigele panema peale kohustuse võtta tüliküsimuste üleskerkimise korral vastu ja viia ellu kõik Rahvasteliidu

nõukogu poolt soovitatavad ja vaenulise tegevuse ärahoidmise poole suunitud mittesõjalised abinõud, jäi täiskogu poolt esialgu vastu võtmata, kuna komitee liikmete vaatepunktide ühtlustamine kava teksti suhtes osutus võimatuks.

Nagu näeme, pole vahekohtu ja julgeoleku komitee riikide julgeolekut kuigi tunduvalt suutnud kõvendada. Järelikult pole ta ka loonud senisest palju soodsamat pinda relvastuste piiramiseks ja vähendamiseks.

ETTEVALMISTAVA KOMISJONI TÖÖ KUNI KUUENDA ISTUNGJÄRGU KATKESTAMISENI (1927—1929).

1927. aastal esitati ettevalmistavale komisjonile kaks konventsiooni eelkava relvastuste piiramiseks, üks Prantsuse ja teine Briti delegatsiooni poolt. Neile tuli hiljem veel juure S. N. V. Liidu delegatsiooni poolt esitatud kava, kuid seda kui teostamatut üksikasjalisele arutamisele ei võetud.

Prantsuse ja Briti esituste alusel seadis komisjon kokku kahe paralleeltekstiga üldise eelkava, milles oli 47 artiklit ja mis jagunes viieks peatükiks:

- I peatükk — koosseisud,
- II „ — sõjamaterjalid,
- III „ — kulude eelarved,
- IV „ — keemiasõda,
- V „ — üldmäärused.

1928. aasta märtsis lõpetas komisjon selle eelkava esimese lugemise, misjuures 31 artikli kohta saavutati põhimõtteline kokkulepe, olgugi mõningate reservatsioonidega üksikute delegatsioonide poolt; ülejäänud 16 suhtes läksid aga delegatsioonide vaatepunktid niivõrd lahku, et nende saatuse otsustamine kuni teise lugemiseni tuli edasi lükata.

Teisele lugemisele võeti eelkava 1929. aasta kevadel, kuid ka seekord ei suudetud kooskõlastada kõigi delegatsioonide vaatepunkte. Algusest peale palju vaidlusi tekitanud „väljaõpetatud reservide“ piiramise nõudmine heideti Ameerika esindaja algatusel viimaks küll kõrvale, kuid täiesti ülepääsmatuks takistuseks osutus merejõudude piiramise viisi või meetodi küsimus, mille suhtes suurte mereriikide seisukohad läksid põhjalikult lahku. Jaapani esindaja ettepanekul otsustati siis istungjärk (järjekorralt kuues) ajutiselt katkestada, et anda huvitatud riikidele aega omavahelise kokkuleppe saavutamiseks.

Kava osad, milliste suhtes teisel lugemisel saavutati ligikaudne kokkulepe, olid järgmised:

- 1. peatükk — koosseisud:
  - I — Maarelvastused.
  - III — Ohurelvastused.
- 2. peatükk — sõjamaterjalid:
  - III — Ohurelvastused.
- 4. peatükk — keemiasõda.

Nii jäid siis otsustamata:

- 1) Konventsiooni algosa (préambule),
- 2) Merejõudude koosseisude piiramise küsimus (1. peatükis),

- 3) Maajõudude sõjamaterjali piiramise küsimus (2. peatükis),
- 4) Merejõudude sõjamaterjali piiramise küsimus (2. peatükis),
- 5) Kulude eelarvete piiramise küsimus (3. peatükki) ja
- 6) Üldmäärused (5. peatükk).

MEREJÕUDUDE PIIRAMISE KEERDSÖLM.

Nagu juba tähendatud, katkestas ettevalmistav komisjon 1929. a. kevadel oma 6-da istungjärgu selleks, et anda suurtele mereriikidele aega omavahelise kokkuleppe saavutamiseks merejõudude piiramise küsimusis. 1930. a. alul Londonis ärapeetud konverentsil, millest võtsid osa Briti, P.-A. Ühendriikide, Jaapani, Prantsuse ja Itaalia esindajad, jõutigi viimaks nii kaugele, et võeti vastu piiramise üldpõhimõtted (piiramine üldtonnaaži ja laevaliikide järgi) ja määrati kindlaks kolme esimese riigi merejõudude suuruse vahekorrad. Sõlmitud lepingu järgi võib neil olla:

	Suur-Britannial	P.-A. Ühendriikidel	Jaapanil
8" suurtükkidega ristlejaid	146.800	180.000	108.400
6" suurtükkidega ristlejaid	192.200	143.500	100.450
Destroyereid	150.000	150.000	105.500
Allveelaevu	52.700	52.700	52.700

Suurte liinilaevade piiramise küsimus otsustati esmakordselt ära Washingtoni konverentsil, 1922. aastal. Londonis otsustati asuda nende arvu vähendamisele, vahekorran 15:15:9.

Mis puutub Itaaliasse ja Prantsusmaasse, siis jäi nende merejõudude suuruse küsimus Londonis veel lahutiseks.

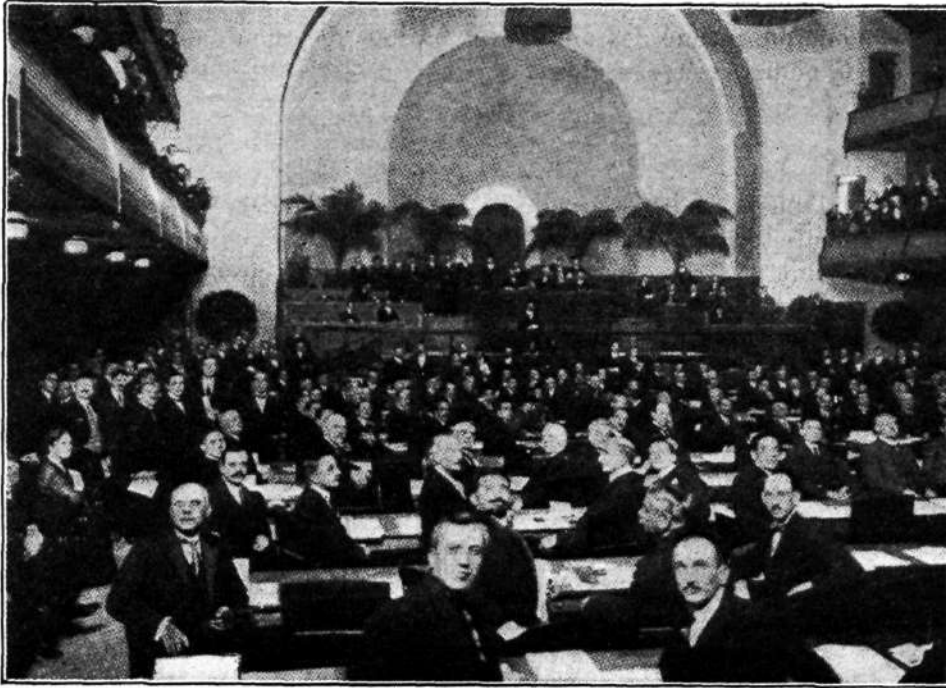
Washingtoni lepinguga sai Itaalia õiguse omada liinilaevu võrdselt Prantsusmaaga. Nüüd soovis ta, et nende vahel see võrdvusvahekord laiendataks ka kõigi teiste laevaliikide peale.

Itaalia valitsus avaldas nõusolekut vähendada oma sõjalaevastiku tonnaaži ka madalaima normini, kuid ainult tingimusel, et ühegi teise Euroopa mandriiriigi sõjalaevastiku tonnaaži seda ei ületaks.

Itaalia on täielikult olenev juureveost ja seepärast püüdis ta, arusaadavalt, hoolitseda selle eest, et ükski tema võimalik vastane oma sõjalaevastikuga seda juurevedu ei suudaks takistada.

Prantslased aga ei tahtnud kuidagi leppida sellega, et Itaalia sõjalaevastik oleks võrdne nende omale, sest see oleks nad Vahemerele asetanud koguni ebasoodsasse seisukorda. On ju Prantsuse sõjalaevastikul ülesandeid täita mitmel merel (ühenduse kindlustamine kaugele ja ligidaste asumaadega), nii et sellest Vahemerele võib koondada vaid teatud osa. Üldise pariteedi või võrdvuse juures oleks seal siis Itaaliale jäänud tunduv ülekaal, mille tagajärjel Prantsusmaal alaline side Tunisi, Alžeeria ja osalt ka Marokoga enam küllaldaselt poleks kindlustatud olnud.

Keerdsõlm kujunes sarnaseks, et selle lahendamine paistis üsna võimatuks. Kuid Briti valitsuse vahetaliitusel jätkati Rooma ja Pariisi vahel siiski läbirääkimisi, milliste lõpptulemusena hiljuti jõuti mõlemaid pooli ra-

Esimese täiskogu koosolek.

huldava kokkuleppeni. Sellest kokkuleppest annab ülevaatliku pildi alljärgnev tabel.

Laevaliikide nimetused	Prantsusmaa		Itaalia	
	Tonnaaz 1931 a. (teenistuses ja ehitamisel olevad ning ehitamiseks lubatud sõjalaevad)	Tonnaaz 1936 a. (teenistuses olevad sõjalaevad)	Tonnaaz 1931 a. (teenistuses ja ehitamisel olevad ning ehitamiseks lubatud sõjalaevad)	Tonnaaz 1936 a. (teenistuses olevad sõjalaevad)
Washingtoni lepinguga piiratud liinilaev.	133.134	179.800	86.527	133.193
Vanemad, Washingtoni lepinguga mitte piiratud liinilaevad.	52.791	17.597		
Lennukite emalaevad	22.146	56.146		34.000
1-se klassi ristlajad	124.424	94.851	103.640	70.000
Vähemad ristlajad ja destroyerid	193.233	240.340	151.333	153.363
Allveelaevad	97.875	81.989	53.472	52.700
Kokku	628.603	670.723	395.002	441.256

Sellest näeme, et Itaalia siiski on leppinud vähema tonnaaziga, kuid paistab ka silma, et mõlema laevastiku kogutonnaaz 1936. aasta lõpuks kujuneb tunduvalt suuremaks kui ta seda on praegu.

ETTEVALMISTAVA KOMISJONI 6-da ISTUNGJÄR-GU LÖPPOSA (november-detsember 1930. a.).

6. novembril 1930. a. asus ettevalmistav komisjon jätkama oma 1929. aasta kevadel katkestatud tööd. Viimse täiskogu sellekohase resolutsiooni põhjal pidi see kauakestnud töö nüüd viidama ka lõpule.

Olgugi et kaks raske- mat küsimust, nimelt „väl- jaõpetatud reservide“ ja merejõudude piiramise meetodi küsimused, juba üldiselt olid lahendatud, tõsis konventsiooni kava viimistlemisel siiski veel esile küllalt tõsiseid lahkuminekuid. Nii näiteks vaieldi pikalt ja laialt selle üle, kas maavägede sõjamaterjali suhtes viia läbi otseteed piiramine, piirata kulude eelarveid või piirduda ainult teadete avaldamisega üksikute sõjamaterjali liikide kohta. Briti esindaja leidis, et otseteed piiramine pole otstarbekohane, kuna ühte ja samasse liiki kuuluvail relvadel on sagedasti kaugelt lahkuminevad võimed. Saksa esindaja rõhutas aga oma poolt vastu, et tema ei saa pooldada maavägede sõjamaterjali suhtes väljavõtte tege-

mist. Kui mere- ja õhujõudude materjali piiratakse otseteed, ütles ta, siis peab samasuguselt piirama ka maavägede materjal.

Eelarve peatüki juures nõudis Briti esindaja, et piirataks mitte üksi kulude kogusummad, vaid ka nende üksikud allaotused, vastavalt maa-, mere- ja õhuvägedele. See ei olnud muidugi vastuvõetav riigele, kus kogu kaitseorganisatsioon on koondatud ühe ministeeriumi alla ja kus järelikult puuduvad ka säärased täpsemad kulude allaotused.

Prantsuse delegatsiooni poolt redigeeritud artikli suhtes, milles toonitati seniste lepingute täies ulatuses maksvusele jäämist, asus Saksa esindaja kategooriliselt eitavale seisukohale. Saksamaa ei võivat uuendada oma allkirja Versailles' rahulepingu desarmeerimisklausli all, kui teistele riikidele jäetakse võimalus hoida alal oma tugevaid relvastusi või neid koguni veel suurendadagi. Julgeolek pidavat kõigile ühetaoliselt olema kindlustatud.

Kõik lahkuminekud likvideeriti lihtsa hääletamise abil, misjuures suur osa komisjoni liikmeid jäi sagedasti erapooletuks. Mõned küsimused jäeti aga täiesti lahtisteks, kuna ühel või teisel põhjusel leiti, et nende suhtes seisukoha võtmine ei kuulu ettevalmistava komisjoni kompetentsi.

Nii leidis esialgses kavas artikkel, milles oli nähtud ette Soome, Eesti, Läti, Poola ja Rumeenia vabastamine mõningaist konventsiooni kohustusist seniks, kuni sellega ühesugusel alusel ühinenud pole ka S. N. V. Liit. Pikkade vaidluste järele jäeti aga see artikkel lõplikult kavast välja ja piirduti vaid huvitatud riikide vastava reservatsiooni äramärkimisega komisjoni

aruandes. Nüüd tuleb küsimus uuesti põhjalikule kaalumisele desarmeerimise üldkonverentsil.

Üldkonverentsi enese välja töötada jäeti ka konventsiooni algosa (préambule), mis peab väljendama lepinguosaliste poolt selle sõlmimisel ülesseatud sihte.

ETTEVALMISTAVA KOMISJONI POOLT VÄLJATÖÖTATUD KONVENTSIOONI KAVA.

Ettevalmistava komisjoni enamus poolt 9. detsembril 1930. a. vastuvõetud konventsiooni kava kujundab enesest raamistiku, millesse desarmeerimise üldkonverents peab asetama iga üksiku riigi maa-, mere- ja õhurelvastusi piiravad arvulised andmed. See kava, mida üldkonverents vajaduse järgi muidugi võib muuta, koosneb kuuest osast, kokku 60 artikliga. Nende osade sisu on kokkuvõetult järgmine:

I osa. — Personaal.

Peatükk A. — Koosseisud.

Piiratakse kõik maa-, mere- ja õhujõudude koosseisud ja „sõjaliselt organiseeritud formatsioonid“ (politsei jõud, žandarmeeria, piirivalve, metsnikud jne., keda eriliste mobilisatsioonibinõudeta sõjalisteks otstarbeiks võib ära kasutada). Vastavais tabelis näidatakse iga lepinguosalise tarvis ära keskmised päevased koosseisud*), milliseid nad ei tohi ületada.

Peatükk B. — Teenistuse kestvus.

Teenistuse kestvus piiratakse kõigis sundteenistusega maa-, mere- ja õhuvägedes, ja samuti ka „sõjaliselt organiseeritud formatsioones“. Iga mehe teenistuse kestvuseks loetakse nii tegevteenistuses kui ka kordusõppustel viibimise päevade koguarv, nii nagu see on nähtud ette vastava riigi seadustes.

II osa. — Sõjamaterjal.

Peatükk A. — Maarelvastused.

Piiratakse sõjamaterjali korrashoidmise, hankimise ja valmistamise kulud iga lepinguosalise eelarves.

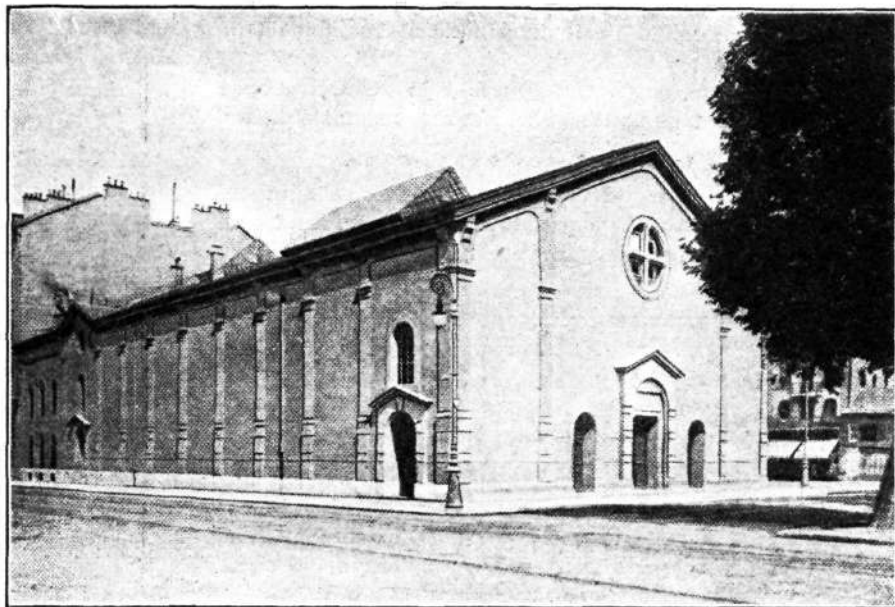
Peatükk B. — Mererelvastused.

See on kogu kavas ainus peatükk, mis sisaldab juba ka konkreetseid arve**). Nii on selles piiratud liini-laevade suurus 35.000 tonniga, lennukite emalaevade suurus 27.000 tonniga ja allveelaevade suurus 2000 tonniga. Pealveelaevad kuni 600 tonnini, teatud tingimustel isegi kuni 2000 tonnini, piiramisele ei kuulu.

Iga riik peab piirama oma sõjalaevastiku kogutonnaaži ja samal ajal ka üksikute laevaliikide või kategooriate tonnaaži. Teatud tingimustel on aga võimalik tonnaaži ülekandmine ühest kategooriast teise.

*) Eelarve-aasta jooksul iga päev alal olnute koguarv jagatult eelarve-aasta päevade arvuga.

**) Üldkonverentsil võib neid aga siiski ka muuta.

Reformatsioonisaal, kus peeti esimene istung.

Sõja korral ei tohi lepinguosalisel kasutada nende tehastes teiste riikide tarvis ehitatud või ehitamisel olevaid laevu.

Samuti nagu maavägedes, nii piiratakse ka merevägedes sõjamaterjali korrashoidmise, hankimise ja valmistamise kulud.

Peatükk C. — Õhurelvastused.

Piiratakse kõiki maa-, mere- ja õhuvägedes kasutamisel või otsekoheses reservis olevaid sõjalisteks otstarveteks kõlvulisi lennukeid ja õhulaevu. Vastavais tabelis näidatakse iga lepinguosalise tarvis ära:

- 1) lennukite maksimum arv ja nende käigumootorite maksimum kogujõud, ning
- 2) õhulaevade maksimum arv, nende koguvõimsus ja nende käigumootorite kogujõud.

Tsiviillennukite juures ei tohi rahuajal teha mingisuguseid ettevalmistusi selleks, et neid muuta ümber sõjaväelennukeiks.

III osa. — Kulude eelarved.

On nähtud ette iga-aastaste kulusummade piiramine nii maa-, mere- ja õhujõudude tarvis kui ka „sõjaliselt organiseeritud formatsioonide“ tarvis. Piiramisviisi üksikasjade väljatöötamine jäeti erilise eksperdite komitee hoole.

IV osa. — Teadete vahetamine.

Lepinguosalised peavad iga aasta esitama Rahvasteliidu peasekretärile täpsed andmed oma sõjaliste jõudude koosseisude ja sunduslikult ettevalmistatud noorsoo kohta. Nende teadete andmiseks on töötatud välja vastavad vormtabelid.

Teateid tuleb anda ka:

- 1) Sõjalaevade, lennukite ja õhulaevade kohta,
- 2) Tsiviillennukite arvu ja nende käigumootorite kogujõu kohta,

3) Valitsuse ja kohalike võimude poolt tsiviil-lennuasjanduse peale ära kulutatud summade kohta ja

4) Eelarve järgi maa-, mere- ja õhurelvastuste peale tegelikult ära kulutatud summade kohta.

V o s a. — Keemiarelvad.

Lepinguosalised keelduvad vastastikkuse tingimusel sõjas tarvitamast lämmastavaid ja igasuguseid teisi gaase ning samuti ka igasuguseid analoogilisi vedelikke ja aineid.

Kõige täielikumal viisil keelduvad nad aga kasutamast bakterioloogiasõja vahendeid.

V I o s a. — Mitmesugused määrused.

Peatükk A. — Alaline desarmeerimiskomisjon.

Rahvasteliidu asukohas kutsutakse ellu alaline desarmeerimiskomisjon, mille ülesandeks on valvata konventsiooni määruste täitmise järele. Komisjoni liikmed, kuigi valitsuste poolt ametisse nimetatud, ei ole mitte oma valitsuste esindajaks.

Kui komisjonile saabub mõne lepinguosalise kaebus ühe või teise konventsiooni määruse rikkumise üle, siis peab ta kohe korraldama juurdlust ja selle tulemused esitama Rahvasteliidu nõukogule.

Peatükk B. — Kõrvalekaldumised.

Kui mõni lepinguosaline leiab, et tema julgeolek hädaohus on, siis võib ta konventsiooni mõningate määruste täitmisest ajutiselt kalduda kõrvale, sellest teisi lepinguosalisi kohe informeerides. Ohu möödudes peab ta oma relvastused jälle vähendama konventsioonis ettenähtud normideni.

Peatükk C. — Kaebuste kord.

Iga konventsiooni määruste rikkumist loetakse asjaks, mis puudutab kõiki lepinguosalisi.

Kui üks lepinguosaline leiab, et keegi teine lepinguosaline konventsiooni on rikkunud, võib ta Rahvasteliidu peasekretäri kaudu esitada kaebuse alalise desarmeerimiskomisjonile. Alaline komisjon korraldab siis juurdlust ja teeb selle tulemused kohe teatavaks nii lepinguosalistele kui ka Rahvasteliidu nõukogule.

Peatükk D. — Lõppmäärused.

Erilises artiklis rõhutatakse, et konventsiooni jõusseastumisel jäävad täies ulatuses maksvusele kõik seni sed lepingud, millistega mõnede riikide sõjalised jõud juba on piiratud, ja et nende lepingute kohustusist kindlipidamine on selle uue konventsiooni maksvuse üheks põhitingimuseks.

Kui konventsiooni tõlgitsemisel kahe või mitme lepinguosalise vahel tekib lahkarvamine, ja kui seda teisi ei saa lahendada, siis peavad nad pöörduma kas alalise rahvusvahelise kohtukoja või mõne teise nende poolt valitud vahekohtu poole.

Konventsioon peab lepinguosaliste poolt ratifitseeritama, ja iga lepinguosalise suhtes astub ta jõusse niipea kui ratifikatsiooni instrumendid Rahvasteliidu peasekretärile on deponeerinud teatud teised riigid, vastavalt üldkonverentsil kindlaksmääratavale nimekirjale.

RAHVASTE JULGEOLEK VAJAB IKKA VEEL KINDLUSTAMIST. — MORAALNE DESARMEERUMINE MATERJAALSE DESARMEERUMISE EELTINGIMUSEKS.

Ettevalmistav komisjon on kahtlemata teinud ära suure töö. Kuid see töö, nagu seda rõhutab ka komisjoni aruanne, võib kanda vilja ainult soodsas, rahvaste vastastikkuse usalduse õhkkonnas. Ainult vastastikkuse usalduse õhkkonnas võib kasvada see julgeoleku tunne, mille puudumine relvastuste vähendamist seni on takistanud ja millela ükski riik ka tulevikus tõsiselt desarmeerumise teele ei sõanda asuda.

Missugune on aga praegune rahvusvaheline õhkkond ja missuguseid tulemusi võiksime sellest olenevalt oodata eelolevalt desarmeerimise üldkonverentsilt?

Ettevalmistava komisjoni lõppistungil nimetas Poola esindaja praegust õhkkonda suureneva üliärevuse õhkkonnaks, milles ei saa loota, et julgeolekutunne võiks kasvada või isegi praegusel määral alal hoiduda. Ta juhtis erilist tähelepanu sellele ilmsel vasturääkivusele, mis on olemas täielise desarmeerimise nõudmise ja selle järjest ikka ägedamaks muutuva propaganda vahel, millega teatud poolt kõikjal püütakse õhutada rahutusi ja isegi sõda.

„Oleks aga kindlasti võimalik,“ rõhutas ta, „vastastikkuste kohustumiste abil ohjeldada kõike vaenule ja vihkamisele ässitamist; oleks kindlasti võimalik sundida riike avaliku arvamise ees õiendama nende ajakirjanduses ja kirjanduses teiste riikide kohta avaldatavaid ebaõigeid teateid; oleks kindlasti võimalik jõuda välja selleni, et sõjaline propaganda kõigi riikide seadusandluse kaudu tunnistataks kuriteoks; ja veel palju teisi abinõusid on olemas materjaalse desarmeerumisega liigalt seotud moraalse desarmeerumise teostamiseks.“

Moraalsest desarmeerumisest kui materjaalse desarmeerumise eeltingimusest on Rahvasteliidus räägitud juba palju, kuid kahjuks pole sel alal veel midagi ära tehtud, mil võiks olla praktiline tähtsus.

Prantslased, ja ühes nendega ka paljud teised rahvad, näeksid meeleldi tagasipöördumist Genfi protokollile juure. Nende arvates tuleks enne põhjalikumale desarmeerumisele asumist julgeoleku kindlustamiseks panna maksma järgmine kord:

1) Kõik riigid kohustuvad andma oma tüliküsimused vahekohtu lahendada. Kes vahekohtu vastu ei võta või vahekohtu otsusi ei täida, loetakse tüli algatajaks.

2) Kui tüli algataja tüliküsimuse lahendamisele asub sõjaga, siis on kõik teised riigid kohustatud tema vastu kogu oma jõududega välja astuma.

Sellest siis ka nende tees: **V a h e k o h u s, j u l g e o l e k, ja alles siis d e s a r m e e r u m i n e.**

Inglismaa, kes asub vaatepunktil, et julgeolekut desarmeerumise abil võib kõvendada, püüdis oma relvastuste vähendamisega anda teistele eeskujule. Uue eelarve arutamisel ütles nüüd aga sõjaminister hra Tom Shaw hiljuti alamkojas, et Briti eeskujule ei olevat teiste riikide juures leidnud loodetud vastukaja. „Seepärast,“ rõhutas ta, „oli mul ka võimatu soovitada valitsusele meie ühepoolset desarmeerumise jätkamist.“

KEVAD VEERANDSAJANDI EEST

TORMISE 1905. A. JÄRELPAEVAD

Tormine 1905. a. oli vaevalt selja taga. Sõjavägi oli Mandžuriast talve jooksul suuremalt osalt toodud tagasi Euroopa-Venemaale, kuigi paljude takistustega ja sekeldustega. Suured vastuhakkamised ja avalikud mässud olid surutud maha ja likvideeritud peaaegu kõigis riigiosades ja kodumaal nii palju meelekibedust sünnitanud karistussalgad maalt lahkunud või uute väeosa-dega vahetatud ümber kevadeks 1906. a. Juba olidki käimas riigivolikogu valimised ja oli kindlaks määratud selle kokkuastumise päev, 27. aprill. Kuigi veel riigis õnnetu sõja tõttu igal pool oli meelehärma, loodeti siiski sündmuste käiku lükata seaduslikule teele. Üldise tähelepanu keskkohaks näis olevat 17. okt. 1905. aasta manifest, mille kohta ei teatud öelda ette, missuguses ulatuses teostatakse selles lubatud vabadused. Õnnestuks see rahuldaval määral, käiks edukäik oma loomulikku rada ja läheks riik vastu rahulistele aegadele. Mässuliikumisel 80 a. kestvusel oli antud hoope mõlemalt poolt, alt terroriga, ülalt selle valju karistamisega. Vene intelligents ise uhkustas küll liberaalsusega, ei suutnud aga oma mõtteviisiga vallata kumbagi võitlevat poolt. Oodatav parlamentarism Lääne-Euroopa eeskujul oli väga meelitatav, selle seadis aga ettenägijate silmis suure küsimusmärgi taha slaavi omapärassus, kus puudusid alles kõik sellekohased kogemused. Oodatav riigivolikogu oma töö sihtidega ja võimalustega oli koguni uus maailm, enneolematu ja -nägematu. Küll sündisid valimised juba erakondade tähe all, viimaste programmid olid aga tegelikult alles värsked ja läbi proovimata.

Riigivolikogu valimised olid kevade poole talve kodumaa valdades viidud läbi kõigile sõjaseaduse karmustele vaatamata väga hoogsalt. Vallasaadikud kogunesid mitmekümnete verstade tagant maakonnalinnadesse kubernangude valimiskoosolekuile saadikute valimiseks läbi aprillikuu pori ja põhjatute teede. Veel enne valimispäevi peeti linnades kihutuskoosolekuid. Mäletan üht sarnast Pärnu rannasalongis viimsel pähal, 3. aprillil, kus noor kirikuõpetaja ja pärastine Eesti asunduste tegelane Venemaal August Niggol sattus rääkides sarnasesse vaimustusse, et kõnele kepiga kaasa vibutas ja valijaile pani ette kirikuks Augustinuse poolt nõuetavat ausat nime ja puhast südant valimistel alal hoida. Mõjuv ülesastumine oli hiljem üheks tema maalt väljasaatmise põhjuseks kindralkuberneri poolt.

Samuti olid riigivolikogu valimised ka Venemaal leidnud aset suurte lootuste tähe all ja annud eduera-konnale (selleaegseile kadettidele) sarnase poolehoiu, mis neile endilegi tuli üllatusena. Duuma 524 saadikust said nemad 161 ja selles arvus kõik paremad toleaaegsed kõnelejad. Siia juure seltsis asjaolu, et pahempoolseid tuli 123, erapooletuid 51. Nii seisid 189 parempoolsele vastu 335 sarnast, keda tuli arvestada vastasrinnana, ja riigivolikogu avamisele mindi kõrgemalt poolt vastu

põhjendatud kahtlusega, et see annab uut hoogu revolutsioonilistele puhangutele. Ja mispärast selles mitte kahelda, kui 1789. aastast Euroopas klassiline pilt oli kõigil silmade ees, kuidas rahvaliidumiste kaudu etteotsa tõusnud rahvuskogu võis sünnitada üllatusi. Ja seegi jõudude tasakaal, mis valimistel oli ilmsiks tulnud, võis veel muutuda. Uued konfliktid duumas võisid luua uusi ebasoodsaid meeleolusid, uusi konflikte, uusi kokkupõrkeid valitsusega, mille ulatus ja tulemused olid ette aimamata ja teadmata. Nende otsatuile kombinatsioonidele lisaks, mida parlamentarism soodustab ja lubab, võisid seltsida veel opositsiooni süvendavad sündmused, kuna rahu polnud veel kaugelgi täieline ja mitmed sügavad haavad olid alles valutamas.

1905. a. mässuliikumise tegelikem osa, võitlusparteid, oli surutud pöranda alla, jumtega ei suudetud neid välja kiskuda, nad tegutsesid ikka. Aasta vahetusel 23. det. 1905. a. kuni 4. jaan. 1906. a. peeti Soomes sots.-rev. erakonna kongressi, kes pidas end otsekoheseks end. terroristlike parteide „rahva tahte“ ja „maa ja vabaduse“ pärijaks. 51 organisatsiooni esindaja ja 21 kutsutud võõra osavõtul otsustati: „Sots.-rev. partei, kes peab isevalitsusega otsekohesest võitlust, agiteerib demokraatlikul alusel Asutava Kogu kokkukutsumist isevalitsusliku korra likvideerimiseks ja kõigi asutuste ümberkorraldamist vaba rahva tahte alustel...“ Seega oli rõhutatud Asutava Kogu kokkukutsumist, mis õhus oli rippumas juba oktoobrikuust saadik ja mida nii-kui-nii oli korratud lugematul koosolekul ja mitinguil.

Sots.-rev. kui enam silmapilksed võitluserakonna kõrval asus sots.-demokraatide oma, sügavama teoreetilise alusega. Selle poolt oli sama 1906. a. aprillis Stokholmi kokku kutsutud kongress 111 organisatsiooni osavõtul, peale teiste ka esindajad Eestist. Kuna muidu sotsialistid boikoteerisid riigivolikogu valimisi, otsustati ometi siin: „Kasutada ära revolutsioonilise liikumise otstarbel kõik konfliktid, mis tekivad duuma ja valitsuse vahel, ja neid süvendada niipalju, et neist kasvaiks välja massiline liikumine isevalitsuse kukutamiseks, organiseerida välispoolt survet duumale, et viimast revolutsioneerida, näidata masside ees kodanlike erakondade järjekindlust, riigivolikogu kõlbmatust ja Asutava Kogu kokkukutsumise tarvidust“).

Kadettide võidukäik valimistel andis sellele erakonnale suuri lootusi ja täiustas erakonna juhte. Ja seda veel puhtseaduslikel kaalutlustel. 20. veebruaril 1906. a. oli küll ilmunud riigidruma seadus, mille järgi juba oli toimitud valimisi, kuid selles puudus 17. oktoobri 1905. a. manifesti sisu, mille järgi ükski seadus ei või hakata maksma riigivolikogu nõusolekuta.

¹⁾ A. И. Спиридовичъ, Революц. движ. въ Россіи, lhk. 122.

Polnud aga ka sellest loobunud ja küsimus oli jäetud lahtiseks. Riigivolikogu võis kõiki seadusi muuta, anda uusi, neid täiendada, panna seisma ja lõpetada, peale põhiseaduse enese, kuid viimane oli äärmiselt vananenud ja ta seisukoha kõlbavus suuresti muutunud olukorra ees enam kui küsitav. Oli selge, et põhiseadus tuleb anda uus ja et selle väljatöötamisest peavad võtma osa rahvaesindajad, kel oleks siis otsustavaid võimalusi rääkida kaasa tulevase Venemaa valitsuskuju loomisel.

Riigiduuma kõrvale oli jäänud alles senine Vene riiginõukogu, asutus, mis oli õige vana ja mis koosnes endisist riigimeestest. Seadusandluses oli küll mõlema koja võim ühesugune, kuid riiginõukogu tegevusväli oli siiski palju suurem riigivolikogu omast, ta jagunes osakondadesse, mil olid erialaks eesõigustatud klasside õiguslikud ja majanduslikud asjad, missugune ala puudus riigivolikogul. Peale Vene senati oli riiginõukogu autoriteet kaunis suur, sest tema seadusandlik tegevus oli pikaealine ja sissejuurdunud, mida tõsiselt arvestas suur bürokraatlik aparaat. Kokkuastuva riigivolikogu seisukohalt oli riiginõukogu vanade konservatiivsete vaadetega isikute pesa, kes olid aina tahtmiseks vabadusliikumisele ja kes tuli eest ära koristada maksu mis maksab. Riiginõukoguga olid kokkupõrked möödapääsmatud ja teadmata oli esiotsa, kes jääb neist võitluses alla. Nii seisis kokkuastuva riigivolikogu ees palju põhjapanevaid ja 1-se järgu tähtsusega ülesandeid, mis otse meelitasid uusi kokkuastujaid suureviisilisele tegutsemisele. Missuguse ausära oleks pärinud edumeelse Venemaa silmis I riigivolikogu, kui tal oleks läinud korda anda juba esimese löögiga moodne konstitutsioon? Kuigi see oleks nõudnud keskviimse kärpimist, ta oleks nõrgestanud ehk jäävalt lõpetanud meeli ärevil hoidva tugeva revolutsioonilise liikumise, mille kohta laiad hulkadel puudus üksmeelne otsus, kas ja kui kaugele seda pidada õigustatuks.

Siiski valitses juba valimiste ajal miljonlikes massides roosiline meeleolu, suur lootuste tõus, ärkamisaja veendumus. See tõusis seda kõrgemale, mida lähemale tuli riigivolikogu kokkuastumise päev. Nagu voolaksid võimsad kevadised veed jõurikkalt üle tammi, seda iga silmapilk ähvardades purustada, nii näis rahvahulkade tuju. Riigivolikogu oli saanud ebajumalaks, mis kaotab kõik pahed ja paneb Venemaa kohta paistma igavesti lõunamaise päikese. Ka meie kodumaal oodati ja loodeti palju. Harilike ja juba ammugi tuntud hädade juure oli vahepeal seltsinud veel uusi. Nii ei suudetud meil kuidagi aru saada järgmisest asjast. 30. aug. 1904. a. manifestis oli ära kaotatud karistusvahendina peksunahklus. Kuigi järgmise aasta mõisate rüüstamise puhul pandi toime hulk hukkamõistetavaid kuritegusid, ei leppinud õigustunne kaugełtki säärase massiliste peksmistega (varsti pärast manifesti), mis võeti ette karistussalkade, eriti aga kindral Besobrasovi, poolt. Peksmistes ja majade põletamised pole nähtud ette karistusvahenditena üheski nahklusseadustikus, siin aga jagati peksunahklust mööduta (Kohilas, Vigalas j. m.) Ja veel sama aasta aprillis

ravitsesid end nii mõnedki talvel vaese omaks peksetud arstide juures. Oodati selgust, kas ja kelle poolt oli antud karistussalkadele peksuõigus, mis oli nii teravas vastuolus manifesti sisuga. Ka olid paljude mahalaskmiste põhjuseks olnud koguni väikesed süüteod, mõnel pool eitati isegi neid. Kodumaa meeleolu kujutavad selgesti sellekohased soovitusel Põhja-Liivimaa saadikule, praegusele tuntud tegelasele ja välisministri J. Tõnissonile, kus oli öeldud: „Ennem murdu kui paindu!“

Valitsuse poolt vaadati kokkuastuvale riigivolikogule vastu umbusaldusega. Põrandaaluse liikumisega saadi valmis löökidega, mis aga teha parlamendiga, kui see hakkab astla vastu tagant üles lööma? Selleks puudusid karistused, võis tarvitada vaid võimu. Viimasel puhul tekib aga harilikult vägikaika vedamine, mis pole soovitav. Aga mis siis, kui riigivolikogu kuulutab end Asutavaks Koguks ja asub põhiseaduse revideerimisele? Põhjusi selleks oli ja juba uue riigivolikogu tsentrum polnud usaldustäratav, rääkimata pahempoolseist, kellede sihid olid selged ja teada. Seega oli hädaohus peale tegelike riigimeeste, ministrite, ka riigi keskviim ise. Ning arusaadavalt ei võidud seal näha ega tahetud jääda ilma sajandite jooksul kogutud dünastia pärandusest, isevalitsuslikust võimust, mida mõned valitsejad pealegi olid tarvitanud otstarbekohaselt ja seega loonud oma nimele suurema populaarsuse.

Põhiseaduse muutmise kartust suurendas asjaolu, et Venemaal põhiseadust kui tervikut polnud üldse antud iseseisva seadusandluse aktina. Oli vaid üksikuid korraldusi isevalitsusliku korra esimese sajandi jooksul. Vene seaduste kodifitseerija Speranski poolt koostatati need ühte, kus nad põhiseaduste nime all avaldati seaduste kogu I köites 1832. a. Kümme aastat hiljem, 1842. a., leidis aset s. k. teine väljaanne ja säärase kujul püsis põhiseadus jällegi järgmise sajandi jooksul kuni 1906. a. kevadeni, kuigi vahepeal ilmus üksikuid täiendusi, parandusi ja seletusi. Mis oli nüüd tõenäolisem kui et uus seadusandev kogu võis asjaolude kaasabil kergesti seista põhiseaduse muutmise nõude ees, kus oleksid leidnud väljendust nii kodanike põhiõigused kui ka dünastia seisukoht nende vastu? See aga oli kallalekippumine põliste Vene riigivõimu kandesammastele, mis võis tuua kaasa viimaste kokkulangemise. Niikaugele ei võidud asja lasta minna. Oli vaja jõuda ette tulevastest sündmustest, kui need soovivad võtta halva pöörde. Ning sel ajal, kui veel miljonid joovastusid roosilistes lootustes, valmis esiotsa suurema saladuse katte all uus ülitähtis seadusandlik akt, mis oma poolt tõi suure pöörde meeleolule. Aprillikuu keskel hakkaski ajakirjanduses ilmuma väljavõtteid uuest põhiseadusest, millest teati kõnelda, et ta peatselt kuuluvat avaldamisele. Nende teadete mõju oli rabav ja hämmastav mõlemaile, ühele poolele seetõttu, et salajane kavatsus sai teatavaks enneaegselt, teisele — asja ootamatu üllatus. Ei võidud kuidagi näha, et säärane suur trump libiseb käest ära ega saa sõnagi rääkida kaasa. Neli päeva enne riigivolikogu kokkuastumist, 23. aprillil 1906. a., ilmuski v. seaduste ja määruste kogus uus põhiseadus, mis pidi matma

Pealikute kursused Valga maleva Helme malevkonnas 10—12. apr. s. a. Õppejõudude esinesid major Parts, peastaabist, maleva pealik major Hiob, instruktorid kapt. Peterson ja lpn. Valdja. Osa võttis üle 30 pealiku. Kolme päeva jooksul valitses kursusel elav töömeeleolu ning tehti intensiivset tööd.

Pildil näeme pealikuid keha kinnitamas naiskodukaitse poolt korraldatud lõunalauas.

- x) Valga maleva pealik major Hiob.
- xx) major Parts kaitseliidu peastaabist.

kõik lootused võtta osa rahvaesindusel tulevikus selle valmistamisest. Eriti silmatorkav oli aga sealjuures nähtus, et põhiseaduses oli leidnud siiski väljendust 17. oktoobri manifesti sisust kõige olulisem osa, nimelt see, et ükski seadus ei hakka Venemaal maksuma riigi nõukogu ja riigi volikogu heakskiitmiseta ja keisri kinnitusega. Nii oli kuulsa 17. oktoobri lubaduste täitmine pandud sarnasesse kohta seadustes, kuhu oli võimatu juure pääseda rahvaesindusel kui mitte tema kompetentsi kuuluvale. Sellekohases põhiseaduse juure antud käskkirjas tähendati, et muutuva riigikorra põhialused kuuluvad kindlustamisele riigi põhiseaduste määruste kaudu, et nende muutmise võib sündida vaid keskvõimu initsiatiivil ja et tõmmatakse kindel ja täpne vahe lahutamata keskvalitsusele kuuluva kõrgema võimu ja hariliku seadusandluse vahel...

Järgmisel päeval, 24. aprillil, ilmus uus riiginõukogu seadus, mis legaliseeris viimase olemasolu. Nii oli riigivolikogu seatud tõsiasja ette, et teda ei lubata milgi tingimusel asuda põhiseaduse revideerimisele ega kuulutada end Asutavaks Koguks. Talle jäi ülesandeks anda vähemaid seadusi, kuna aga suuremaid ja põnevamaid, mis tol ajal iseäranis meeli ja päid erutasid, tal polnud enam võimalik anda. Nii seisid kokkuastuva riigivolikogu ees värsked faktid ja tal jäi vaid üle neid tunnustada. Raske on kirjeldada, kuidas see kõik tõi kaasa suure pettumuse ja meeleolu languse. Kus enne olid valitsenud roosilised lootused, hakkas maad võtma pessimism, pahameel. Mõlemad äärmised poliitilised

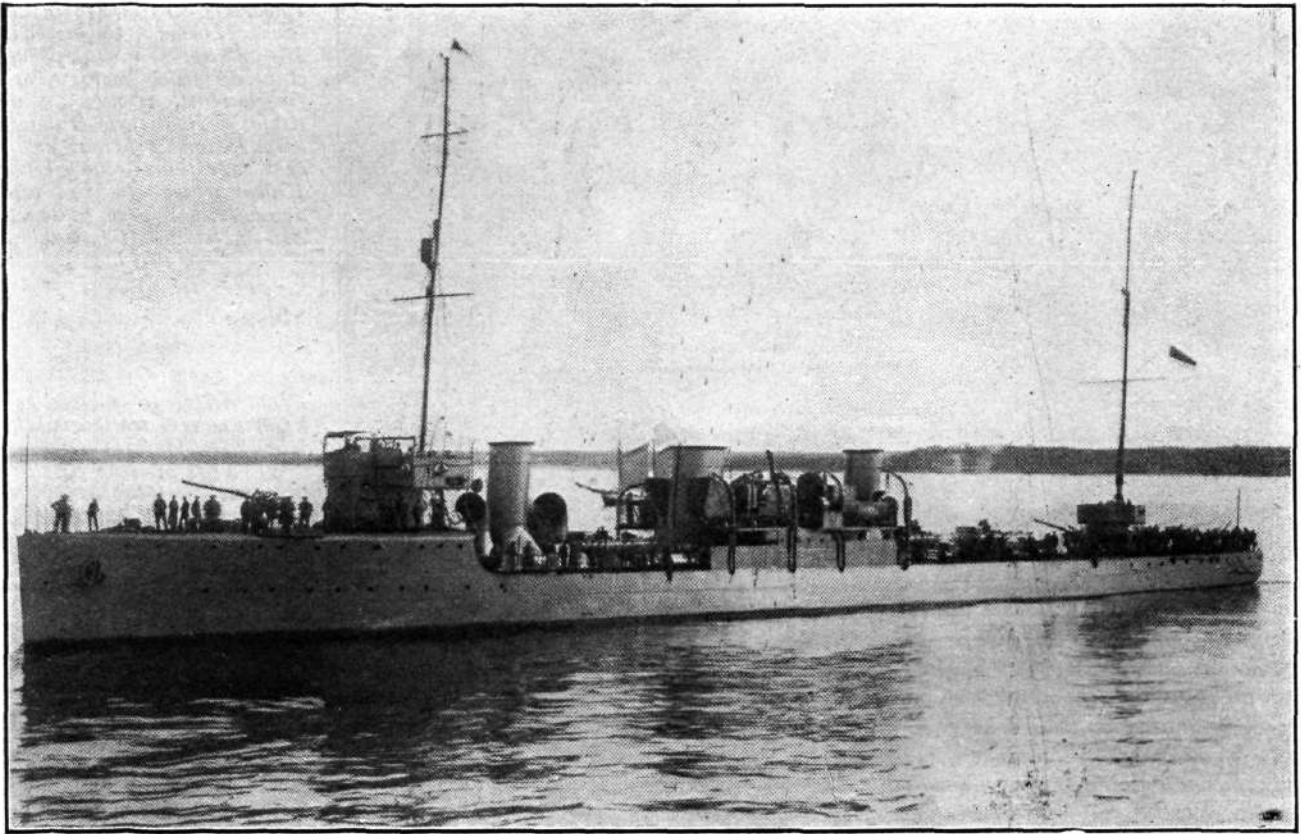
voolud röömutsesid — ühtele oli põhiseaduse andmine rahulduseks, teistele kahjurõõmuks riigivolikogu lootuste äpardamise üle. Riigivolikokku minejaile oli see aga pangetäis kainestavat külma vett kaela, kus varisesid kokku nii paljude lootused ja õhulossid. Kinni olid pandud teed Asutavale Kogule ja põhiseaduse revideerimisele. Seda lootusetust suurendas veel asjaolu, et mõlemad tähtsamad riigimehed, peaminister kr. Witte ja sisemin. Durnovo, kes kõigist enne riigivolikogu kokkukutsumise perioodi tööd olid võtnud osa, otse samal ajal ametist lahkusid. Nii oli isegi neile etteheidet kõige sündinu eest tehtud võimatuks — neid polnud enam ja asemele tulid uued, kellele polnud võimalik panna süüks vabadusliikumisele vastutöötamist.

Mis oli nüüd õieti sündinud? Õhinal edasitormavale rahvaliidumisele oli otse nina all uks paukudes kinni löödud ja viimane sinna taha jäänud peatuma.

Aga kahjurõõmu keskel, mida meie kodumaa parempoolseis ringkonnas tunti uue põhiseaduse avaldamisel äsja valitud uute eesti rahvasaadikute vastu, ei oldud uue aktiga ka seal rahul. Nimelt ei leitud sealt kindlustust selleks, et meie maa kultuurvarandused, missugusele rahvusele nad ka ei kuuluks, oleksid kaitsitud soovitas ulatuses ümberrahvustamise ja tagakiusamise hädaohu eest. Sirvides selleaegseid ajalehti leidub seda väljendust varjamata kujul mitmelt poolt.

Venemaa sündmuste käigus aga oli uue põhiseaduse andmisega senise korra maksvust pikendatud kümnekonnaks aastaks.

— n.

M.-r. „Vambola“.

MEIE KAITSELAEVASTIK JA TA LÄHEMAD JA KAUGEMAD NAABRID G. K.

Mõne aja eest lugesime ajakirjanduses, et Daanis maa- ja merivägi kaotatakse, moodustades need ümber väikeseks vahikorpuseks ja vahilaevastikuks. Patsifistlikust seisukohast on see samm muidugi tervitatav, riigikaitse seisukohast tuleks see aga hukka mõista, sest Daani tegi seda teiste Rahvasteliidus seisvate riikide ja oma naabritega nõu pidamata. Kas astub nüüd mõne konflikti puhul Rahvasteliit Daani kaitseks välja, on küsitav. Sellest on nähtavasti mõned riigikaitse tähtsusest arusaavad ringkonnad Daanis siiski veel õigesti aru saanud, jättes riigikaitseks väikese maa- ja meriväe, kuigi ümber organiseeritud, vähendatud ja enam „patsifistliku“ nimetusega, mis esialgu loodetavasti desarmeerimise pooldajaid ringkondi rahuldab! Peaksid aga kord ka teised riigid desarmeerimises kokkuleppele jõudma, siis võib siiski enam-vähem kindel olla, et iga riik endale peab jätma väikese piirikaitse- ja vahilaevastiku politseiteenistuseks, millest vajaduse korral suuremad väeüksused võivad välja kujuneda.

See kõik ei puutu aga praegusel silmapilgul uusi Balti riike, kes oma maa- ja rannakaitse eest peavad olema täiesti valvel.

Maa- ja lennuväe kõrval on meie kaitselaevastikust

rahva hulgas vähe teada. Esimesega puutume tihti kokku, nähes ta õppusi ja harjutusi linna ümbruses, laagris või maal manöövrite ajal, ka lennuväe tuvustamiseks tehakse viimasel ajal palju propagandat lendude ja loengute abil, nii et rahval nende väeosade tegevusest ja tähendusest on vististi päris selge ettekujutus. Teisiti on lugu kaitselaevastikuga. Harva leiame ajakirjanduses kirjutusi laevastikust ja ta tegevusest, ehk küll $\frac{3}{4}$ riigi piirist on ümbritsetud merest ja Peipsi järvest ja seda kaitsevad tarbekorral sõjalaevad, merekindlused ja rannapatareid. Et rannakaitse sõjalaevadeta on võimatu, näitas selgesti meie vabadussõda. Kahjuks antakse rahvale harva võimalus külastada meie sõjalaevu, mis on igatahes heaks laevastiku eluga tutvustamise ja propaganda-viisiks. Me näeme iga aasta suvel, kui võrd rohkesti ja missuguse huviga välissõjalaevu Tallinna sadamas külastatakse, iseäranis läinud suvel oli rahvatung Poola sõjalaevadele haruldaselt suur.

Meie kaitselaevastiku koosseis on juhuslik, s. t. ei ole ehitatud mingisuguse programmi järgi, nagu näit. Soomes ja teistes riikides. Tähtsaimad laevad, miiniristlejad „Lennuk“ ja „Vambola“, võeti sõja ajal ing-

laste poolt Tallinna all enamlasilt ära ja anti meile üle, — väike torpeedopaat „Sulev“, end. saksa „A 32“, jooksis maailmasõja ajal meie rannas miini otsa ja tõsteti hiljem meie poolt merepõhjust üles. Rataslaevad „Suurop“ ja „Ristna“ ehitati 5 aasta eest reisiratelaevadest miinipanijaks ümber, sest et sääraseid laevu meil veel ei olnud ja rannakaitses miiniväljad etendavad tähtsat osa. Neid kaht laeva tuntakse ka ajakirjanduse läbi, kus neid tihti halvast küljest ja pilkavalt kirjeldati. Olgu siin tähendatud, et „Suurop“ ja „Ristna“ oma kohuseid on küllaldaselt täitnud, et isegi inglased alles mõne aasta eest rataslaevu nende madala vee sees istumise pärast miinitraalereiks tarvitasid ja et praegusel ajal mõned vähemad riigid rataslaevu tarvitavad kahur- ja abilaevadeks. Kergemate kahuritega

varustatud on aurikud „Laene“ ja „Mardus“ — esimene täidab vahilaeva kohuseid meie randades, teine on kahurlaev. Ühendust saarte, merekindluste ja tuletornide vahel peavad a.-l. „Kompas“ (ka mõõtelaeve) ja j.-l. „Jaan Poska“. Peipsi laevastik koosneb kahest kahurlaevast: „Tartu“ (rataslaev) ja „Ahti“. Pealeselle on piirivalvel Läänemerele olemas kahuriga varustatud vahilaev „Kõu“, kelle kätte on sattunud nii mõnigi piirituslaadung ja kes oma vahiteenistusega ja tihedate sõitudega paljudel piiritusoperatsioonidel oli takistuseks ja neid ära hoidis. Mõned mootorpaadid täiendavad p.-v. vahilaevastiku koosseisu. Alljärgnev tabel annab mõned andmed meie laevade kohta (kokku seatud „Taschenbuch der Kriegsflotten 1930“ ja „Nachtrag 1931“ järgi).

Laeva tüüp ja nimi	Ehituse aasta	Veeväljasureve tonn.	Kiirus meremiil.	Relvastus	Mas. jõud	Märkused
M-r. Lennuk	1915	1830	32	5—10 cm.; 1—4 cm.; 1 kuulip. 9—45 cm. torp. apar.	32700	
M-r. Vambola	1916	1600	30	4—10 cm.; 1—4 cm.; 2 klp.; 9—45 cm. torp. apar.	30000	
T-p. Sulev	1916	250	25	2—8,8 cm.; 1—45 cm. torp. ap.	6500	
M-p. Suurop } " Ristna }	1915 ?	500	12	1—7,5 cm.; 1—3,7 cm.; 120 miini	—	Rataslaevad
K-l. Mardus	—	200	12	2—4,7 cm.	—	
V-l. Laene	1914	400	12	2—4,7 cm.	350	
A-l. Kompas	1919	300	9	—	250	
J-l. Jaan Poska	1914	180	—	—	600	
K-l. Ahti	—	144	10	1—3,7 cm.; 2 kuulip.	—	Peipsi
K-l. Tartu	—	80	9	1—3,7 cm.	—	laevastik
V-l. Kõu	1890	130	12	1—4,7 cm.	350	Piiriv. vahil.

Pealeselle veel mõned aurukaaterid ja mootorpaadid.

Miiniristlejate vanaduse piiriks loevad suurriigid 16 a., teised riigid ei või endale lubada nii tihti laevu uuendada, ja nii leiame näit. Rootsi, Norra, Saksa j. t. laevastikes kuni 25 a. vanuseid laevu, missuguseid veel praegu tarvitatakse. Nii võivad ka meie laevad veel 10—15 aastat oma kohuseid täita, enne kui nad tuleksid asendada uutega. Olgu siin toodud näiteks, et alles läinud 1930. a. ehitatud poola m.-r. „Wicher“ ja „Burza“ on 1540 tn. suured, jooksevad 33 sõlme, on varustatud 4 — 13 cm ja 2 — 4 cm kahuritega ja 6 miiniapar., on nii-siis umbes meie laevadega üheväärsed; kaks uuemat rootsi m.-r., „Klas Horn“ ja „Klas Ugglä“, 1050 tn. suurusega, 3 — 12 cm, 2 — 4 cm kahuritega ja 6 miiniapar., on meie laevadest vähemad ja nõrgemad, kuid oma 36-sõlm. kiirusega kiiremad, ja et praegused vene m.-r. on meie laevadega ühte tüüpi.

Meie lähim naaber Läti evis 1921. a. ainult ühe miinipanija „Virsaitis“, endise merepõhjust ülestõstetud saksa traaleri „M 68“. Kõige paremaks rannakaitses abinõuks pidasid lätlased miinitõkkide ja allveelaevu: esimestega takistatakse vaenlase lähenemist rannale, allveelaevade kaitse all panevad m.-panijad miinid välja, allveelaevad atakeerivad vaenlase laevu tähtsamate rannapunktide kallale tungimise, dessanditegemise ja

miinitõkete traalimise puhul. Ja nii telliti 1926/27. a. Prantsusmaalt 2 m.-p., „Viesturs“ ja „Imanta“ (255 tn.; 14 sõlme; 1 — 7,6 cm; 4 klp. 30 miini), ja kaks allveepaati — „Ronis“ ja „Spidola“ $\frac{392 \text{ tn.}}{514 \text{ tn.}}$ $\frac{14 \text{ s.}}{10 \text{ s.}}$ (vee all); 1—7,6 cm; 2 klp.; 6 m.-ap., nendest 2 tekil).

Soome laevastiku koosseisu kuulus alguses 5 vanemat end. vene torpeedopaati (nüüd kõik lammutatud, kuna „S 2“ hukkus tormis) ja 6 kahurlaeva (praegu olemas), pealeselle 2 miinipanijat ja mootorpaadid-traalerid. Praegu ehitatakse kaht moodsat rannakaitselaeva, raskemate kahuritega ja diiselmootoritega, ja üht allveepaati, kuna kolm allveepaati ja 6 mootortorpeedopaati on juba valmis ehitatud. Peale 4 m.-t.-p. on kõik laevad Soomes ehitatud või ehitusel. See on Soome rannakaitses programmi esimene osa, sest tahetakse laevastikku veelgi suurendada m.-r. ja iseäranis m.-t.-p. abil.

Poolal on peale 2 ülal nimetatud m.-r. veel 5 meie „Sulevi“ tüüpi end. saksa torpeedopaati, nendest üks õppelaevana tegev, siis 3 uut allveepaati torpeedoja miinipanimisaparatuuridega, 2 kahurlaeva, 8 jõgi-kahurlaeva, 4 miinipanijat ja traalerit, 5 kahuritega relvastatud aurikut ja mõned õppe- ja abilaevad. Poolal, kui suuremal riigil, on kavatsus isegi ristlejaid ehitada ja laevastikku igapidi suurendada.

Leedul, kes endale alles hiljuti sai väljapääsu

merele Klaipeda (Meemeli) läbi ja kelle kaubalaevastik veel pole nimetamisväärne, peab ka kuuldavasti olema üks vahilaev.

Rootsi, Saksa ja Vene, kui suured ja vanad riigid, omavad ka tugevamad laevastikud, püüdes neid uute laevadega ja vanade moderniseerimisega täiendada.

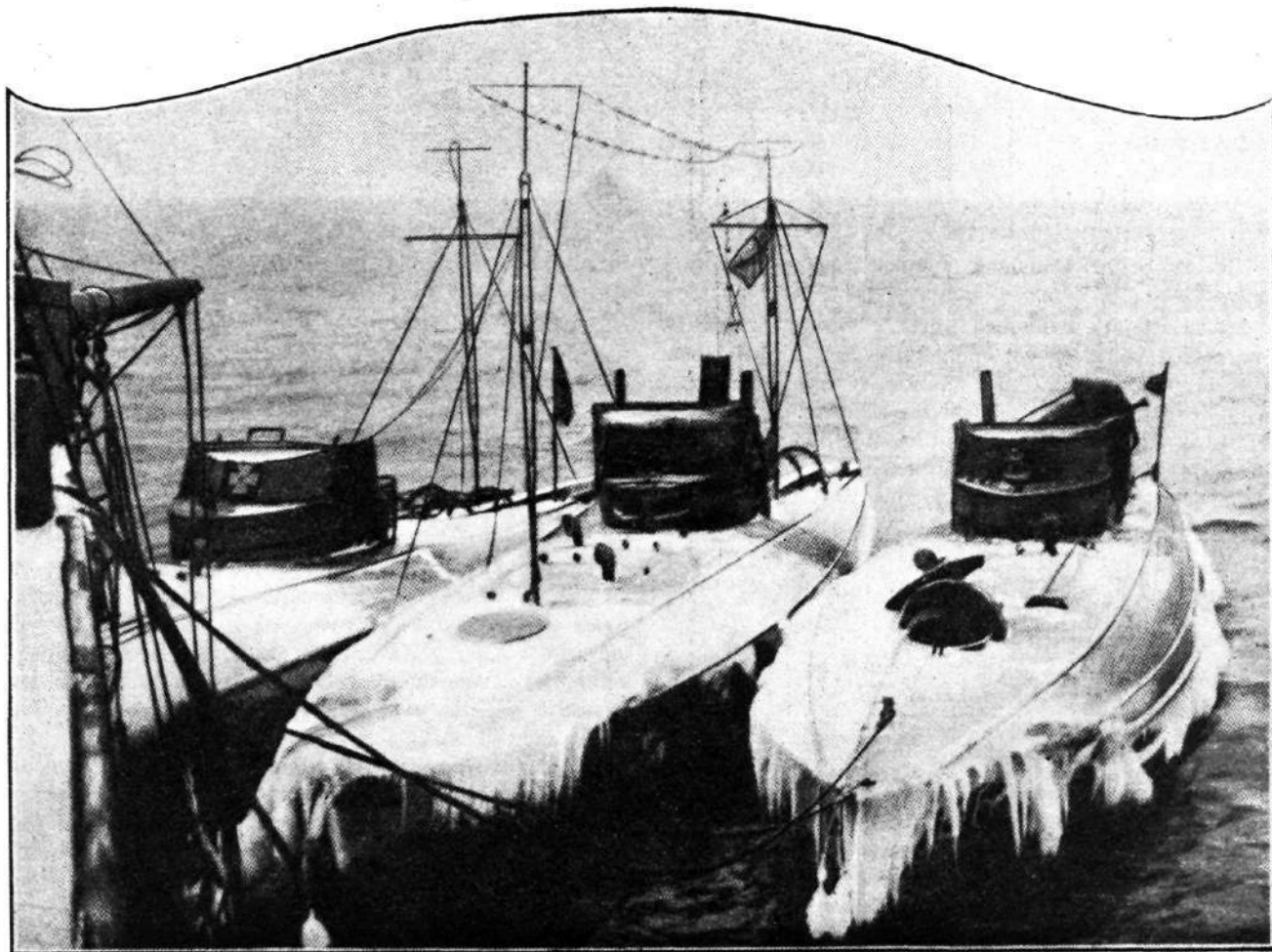
Rootsi laevastikus leiame juba kümme suuremat rannakaitselaeva — soomuslaeva; nendest moderniseeriti 3 uumat viimaseil aastail täiesti. Suuremate laevade hulka kuuluvad veel üks vanem ristleja, üks miinipanija-ristleja ja üks lennukite-ristleja. Viimane, kandes oma pardal 8 lennukit ja 100 tökemiini, on alles ehitusel. Kahesteistkümnest m.-r. on kaks, viieteistkümnest allveelaevast üks ehitusel. Pealeselle täiendavad laevastiku koosseisu 6 torpeedop., 2 m.-t.-p. ja mitmed abilaevad.

Saksa laevastiku ja üksikute laevade suurus on Versailles' rahulepingu kaudu määratud kindlaks. Praegu kuuluvad laevastikku: 7 vanemat liinilaeva (üks nendest reservis), 5 moodsat ja 3 vanemat ristlejat (nendest 2 reservis), 12 uut suurt torpeedopaati, 17 vanemat torp.-p. (nendest 4 reservis), 27 miinitraalerit ja -panijat. Allveelaevu Saksamaa ehitada ei tohi. Ehitusel on aga praegu soomusristleja „A“, päris uus lae-

vatüüp, esimene suurem sõjalaev diiselmootorigega, kuna teise samasuguse laeva „B“ ehitusega alatakse käesoleval aastal.

Venemaa sõjalaevastiku kohta on andmed ikka alles puudulikud. Suurtest liinilaevadest (lahingulaevadest) on 2 sõidukorras, kolmas uuendamisel, kuna neljas viidi üle Mustale merele. Ristlejaist on olemas ainult üks vana, „Aurora“. Uuemaids m.-r. (sõjaaegsed ehitused) on kõige rohkem 17 ja ka seda arvu tuleb võtta ettevaatlikult, vanemaids (ennesõjaaegsed ehitused) — mitte rohkem kui 8, nendest arvatavasti 4 Laadoga järvel. Allveepaate on 10 sõjaaegset sõidukorras, 3 on juba ligi 5 aastat ehitusel, kuid veel mitte valmis saanud. Nähtavasti ei lähe nende ehitus nii libedasti. Kas venelased 1928. a. merepõhjust ülestõstetud inglise allveep. „L. 55“ remonteerivad ja uuesti ära kasutavad, on küsitav. Läänemerel on venelasil veel mõned m.-t.-paadid, 2 kahurlaeva, 7 miini-p. ja õppelaeva.

Vähemate riikide parimaks rannakaitseseabinõuks jäävad alati miinid, allveelaevad ja mootortorpeedopaadid. On selge, et ka meil Eestis praegusse laevastiku koosseisu peaks kuuluma vähemalt 2 allveep. ja 2 m.-t.-p. Kui meie naabrid seda oma rannakaitsesks tarviliseks pidasid ja selleks raha leidis, kas peame meie siis tõesti

Inglise m.-t.-p. Arhangelskis 1919. a.

Rootsi m.-t.-p Nr. 3.

nendest maha jääma? Meie omasime alguses suurima ja moodsaima kaitselaevastiku uute riikide hulgas, tänu sellele ei ole meil ka seni väljaminekuid uute laevade ehitamiseks olnud. Mõne uue allveelaeva läbi ei suurene meie laevastik palju, kuid vananema hakkav koosseis, mis niikuinii edaspidi tarvitab uuendamist, läheb tugevamaks, ja tähtsus seisab selles, et laevastik ka oma koosseisult oleks alati ühetasaselt tugev ja löögivalmis.

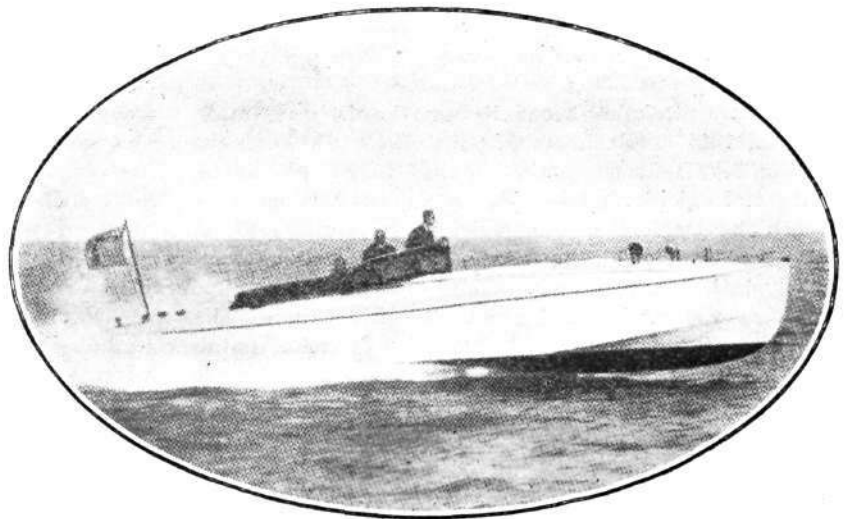
Tahan siin veel märkida, et uue ja moodsa m.-ristleja ehitus läheks maksma umbes 3¼ milj. kr., nii on see küll võrdlemisi kallid, kuid siiski hea laevatüüp. Keskmises suuruses miiniaparaatidega varustatud miinipanija allveepaat maksab seevastu 750.000—1 milj. kr., nii saaks ühe m.-ristleja asemel ehitada 4 allveepaati; säärane pooldivisjon moodustab juba päris kena jõu. Mootortorpedopaadi hind, mille suurus on 5—10 tn., kiirus 38—40 sõlme, relvastatud kahe torpeedoaparaadiga, ehitatud Inglismaal, oleks praegu umbes 150.000—250.000 kr. ehk 15—25 milj. senti, nii kuidas on suurus ja nõutud kiirus. Neid laevu tarvitasid liitlased maailmasõjas saksa allveepaatide vastu. Hiljem, 1919. a., olid inglasil m.-t.-p. tarvitusel Arhangelskis ja Soome lahes, kus ühel neist õnnestus 18. juunil 1919. a. Tolbuhini tuletorni ligidal vene ristleja „Oleg“ torpeedoga põhja lasta.

18. aug. 1919. a. atakeerisid 7 m.-t.-p. Kroonlinnas asuvaid enamlaste sõjalaevu, lastes põhja õppelaeva „Pamjatj Asova“ ja vigastades liinilaevu „Petro-pavlovsk“ ja „Andrei Pervosvannõi“. Sealjuures lasti aga venelaste poolt põhja 3 m.-t.-p. Et need laevad aga nii kallid ei ole kui suurem torpeedopaat, meeskond koosneb ainult 5 mehest, siis ei ole ka kahju nii suur, selle vastu saadi vaenlasele teha tunduvalt suuremat kahju. Nii on siis m.-t.-p. sõjas hea eduga ära kasutatud, seepärast võib neid ka praegusel ajal peaaegu igas laevastikus leida — Läänemerele: Soomes, Rootsis ja

Venemaal, mujal: Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias j. t. riikides. Soome tellis endale kaks paati Itaaliast ja kaks Inglismaalt, viimaste järgi ehitab ta nüüd oma kodumaal kaks m.-t.-p. Ka meil võiks ühe proovipaadi järgi neid ehitada, mootoreid välismaalt tellides. Kahe mootoriga, kokku 750 h.-j., varustatud m.-t.-p. läheks siis ehk maksma 18—20 milj. senti ja vähem tüüp ühe 375 h.-j. mootoriga (kiirus 37 sõlme) 12—15 milj. senti. Esimene m.-t.-p. tuleks prooviks ikka välismaalt tellida ja siin võiks asjast huvitatud seltskond ja

rahvas palju kaasa aidata. Jugoslaavia mereasjandusest huvitatud selts „Jadranska Straza“ kingib riigile õppelaeva (praegu ehitusel), Rootsi s.-l. „Swerige“, millega kuningas meid külastas, ja endine vene m.-r. „Novik“, samuti üks Hispaania ristleja on ehitatud rahva vabatahtlikul kaasabil ja annetusel. Need on suured rahvad, kes seda tegid, ja ka kallid laevad, mis ehitati. Meie oleme küll vaesed ja meie rahvaarv pole kuigi suur, aga ehk saaksime riigile olla abiks, oma poolt jõudu mööda rahaliselt kaasa aidates, ühe vähema sõjalaeva muretsemisel, nagu on üks m.-t.-paat. Soome kaitseliidul on oma väike rannalaevastik (mootorpaadid), meie kaitseliitlased ei või praegusel silmapilgul veel selle peale mõelda, et soomlasile järele jõuda, aga meil on võimalus oma peres ja rahva keskel teha propagandat kaitselaevastiku heaks, inimeste huvi selle vastu äratada, et nad vabatahtlikult rootslaste ja teiste rahvaste eeskujul riigile abiks oleksid meie laevastiku uuendamise juures, et viimane ka edaspidi seisaks oma praeguses kõrguses.

Kasutatud allikad: B. Weyer: Taschenbuch d. Kriegsflotten 1930 ja Nachtrag 1931. Graf: Na Novike. E. V. Laevade Register. A. Varma: Merevägi vabadussõjas.

Thornycrofti kiirmootorpaat vahiteenistuseks.

VÕÕRASTE- LEEGION

100-aastane

Maailmakuulus, sõja veritandreil loorbereid löiganud Prantsuse võõrasteleegion on saja-aastane. Moodustati see leegion kuninga käskkirja põhjal 9. märtsil 1831. a. Alžeerias, kus asub praegu leegioni 1. rügement. Leegioni 100 aasta kestva juubeli puhul avati tänava Alžeerias mälestusmärk, mis kujutab suurel kivist alusel maakera, mille külgedel seisavad võitlusvalmis legionäärid. See on leegioni kogu maakerale kuuluvuse võrdkuju.

Oma saja-aastase kestvuse jooksul on leegion viinud peaaegu alati sõdades, kuna veelgi pole suudetud Põhja-Aafrika rahutuid maa-alasid täieliselt vaigistada. Tuhandeid mehi liitub leegionile järjest juure, kuhu nad satuvad kas seiklushimust või on põgenenud kodumaalt, et pääseda neid seal ootavast kohtulisest karistusest, või hellitades lootusi kuulsusest või sunnituna ülepääsmatuist majanduslikest raskustest.

Prantsusmaal on muide olnud juba 15. sajandist alates palgatud võõramaalisi rügemente, tavaliselt sakslasi või šveitslasi. Kuninglik šveitslaste kaart võitis endale õige suure kuulsuse. Võõrasteleegioni tõelised eelkäijad on siiski need muulastest leegionid, kes võitlesid Prantsuse lipu all juba suure revolutsiooni päevil. Need olid aastal 1792 moodustatud hollandi, baieri, Belgia ja poola leegionid ja 1799. aastal loodud greeka, kopti, itaalia j. t. leegionid. Napoleoni ajal asutati Hannoveri, Veikseli, portugali ja iiri leegionid ja hispaania, šveitsi, rooma, albaania, kroaati ja illüüria rügemendid.

Rügement, kuhu koondati esmakordselt erimaailt pärit olevaid muulasi, moodustati 1815. a. kuningas Ludvig XVIII käsu põhjal. Juba järgmisel aastal muudeti leegioni nimi — Légion Royale Etrangère — Hohenlohe leegioniks, komandöri nime järgi. 1831. a. kuningas Ludvig Philipp saatis väesalga laiali, ometi moodustati selle meeskonnast uus sõjavägi, mida nüüd tuntakse võõrasteleegioni nime all. Alul kuulus siia üksainus rügement, mis oli jagatud seitsmesse pataljoni. Kolm esimest pataljoni oli moodustatud saksa meeskonnast, neljas hispaania, viies itaalia, kuues hollandi-belgia ja seitsmes poola omast. Eri rahvused hoiti üksteisest kindlasti lahus — ja — arvesse võtmata ohvitser — ei olnud leegioni ridades ainustki prantslast. Praeguses leegionis teenib reameesteni ohtralt prantslasi, aga kõige rohkem sakslasi, siis venelasi, kellest suurem osa on Prantsusmaale asunud emigrante.

MOTTO:

„Soldats de la légion étrangère n'ayant point de la Patrie, la France est votre mère.“

„Võõrasteleegionäärid, leegionil ei ole kodumaad. Prantsusmaa on teie ema...“

(Leegioni marsi algussõnad.)

Võõrasteleegioni sõdur.

Räägitakse, et paar aastat pärast vene revolutsiooni võis võõrasteleegioni kapral saada oma käsutusse rühma, kuhu kuulusid näiteks üks endine vene kindral, kaks endist vene polkovnikut, üks endine vene insenerohvitser, paar endist majorit, paar endist keiserliku kaardi kaptenit, üks endine keiserlik husaarleitnant jne.!

Vapruse ja ebahariliku visaduse poolest on leegion tuntud. Ikka ta on olnud esimesena taplustes. See oli võõrasteleegion, kes otsustas Alžeeria allaheitmise. Krimmi sõjas ta sai kuulsaks Sevastopoli all, kus langes ta julge pealik, ooberst Viennot. Itaalia sõjaretkel aastal 1859 oli leegion kaasas, samuti 1863. a. Mehhikos, Tonkinis, Annamis, Madagaskaril, Marokos, Prantsusmaal a. 1870 ja 1914—1918 ja ikka kõige ägedamas tules, kuigi vaevalt just kunagi puhtast innustusest! Raudne distsipliin valisteb leegionis ja raudset

distsipliini see vajabki. On ju see oma koosseisult nii põhjalikult kirev, kuulub ju siia kõigi rahvaste põhjakihti, hulljulgeid, aga sageli tooreid ja iseloomult kuritegeliste kalduvustega mehi. Abimõud karistamiseks on sageli ülivaljud, aga igal juhtumil see on teinud leegionist peletavalt võitlusvõimelise väesalga.

Mehhiko sõjaretkel, Napoleon III püüdes tõsta Austria ertshertsog Maximiliani Mehhiko keisriks, et teha sellest rikkast, aga olude segaduse tõttu kurbkuulsast maast Prantsusmaast rippuva riigi — kuuskümmend legionääri, kes oli määratud hoidma mehhikulasi tagasi, kuni taganeva prantsuse armee osa moonavoor oleks päästetud, võitles visa vaprusena kogu päeva tervelt kahe tuhande mehhiko sõduri vastu. Kuumus oli hävitav ja vett ei olnud. Aga nad keeldusid järsult alistumast. Kui vaenlane lõpuks suurte kaotustega vallutas legionääride poolt kaitstava farmihoone, ei olnud seal rohkem elus kui viis meest. See sündis 30. aprillil 1863. Seda vägitegu mäletatakse leegionis iga aasta 30. aprillil, seades selle unustamatu vaprusnäite legionääridele kustumatuks eeskujuks.

Tuntud on asjaolu, et on ohtlalt mehi, kes, elust leegionis küllastunud, püüavad sealt põgeneda. On omapärane, kuidas need vilunud sõjamehed oma seaduspäraselt korduvaid põgenemispilande naiivselt teostavad. Minna üksi, kahekesi või väikeses rühmas paku kustki kõrvekindlusest, tavaliselt juhita, tähendab neile peaaegu eranditult kurba lõppu kõrves või langemist päriselanike või sõjapolitsei kätte. Ka mässukatseid tuleb mõnikord leegionis ette, ilma et need saavutaksid suuremat ulatust. Tõsisemaid selliseid katseid oli maailmasõja ajal, mis aga halastamatult vaigistati. Nimelt keeldus osa legionääre-sakslasi täiesti loomulikel põhjustel tõstmast relva vendade vastu. Keeldumisel oli aga kurb lõpp.

Leegioni saab teatavasti liituda oma õiget nime teatamata. Mees märgitakse kirja nimel, nagu ta selle annab üles. Mingisuguseid küsimusi tema endise elu kohta ei esitata.

Mitmesuguseid lugusid paljastub mõnikord leegionis. Kui palju lootusetust selle ridades, kui palju elust ja kõigest küllastunud meeleheitluid, kuigi kehaliselt terveid mehi, kui palju võikaid saatusi, kui palju isikuid, kelle endist elu varjav kate mõne juhtumuse tõttu mõnikord praotub!.. Ühel päeval lõppes kauges lõunas, kuski kõrvemaa kindlustuses vesi kaevust. Seisukord muutus iga silmapilk meeleheitlikumaks.

Keegi legionääridest uuris ümbruse maad ja sõnas siis oma ülemale:

„Härra leitnant, vaja on kaevada uus kaev. Ses kohas on allik, siit tuleb kaevada.“

„Kuidas sina seda tead?“

„Olen endine Austria armee insener-ohvitser,“ vastas legionäär. „Olen lõpetanud Viini sõjaakadeemia... Tunnen seda asja...“

Kord langes Saharas väeosa arst. Haavatuid oli palju ja nende seisukord oli meeleheitlik. Kapten pöördus oma kompanii poole ja küsis, kas ei leiduks mõnd, kes oleks tuttav haavade hoius. Tervelt neli meest andis end üles: need olid arstid.

Kindral Négrier märkas ühel ülevaatusel sõduri, kes tundus talle tähelepandavalt tutavana.

„Vististi tunnen sind!“

„Võimatu, härra kindral,“ vastas mees.

„Ei, päris kindlasti,“ väitis kindral.

„Võimatu,“ kordas teine.

Négrier astus edasi, pikemalt usutamata. Mõned päevad hiljem kohtas ta sama meest välihaiglas, nüüd surmavalt haavatuna.

„No lõpuks tunnen sind siiski! Kus oleme üksteist kohanud?“

„Noh nii, kui te olite matkal minu kodumaal — sellest on kolm aastat — olin just mina see, kes teile saatis kutse ja kes oli teie juhiks kuninglikus lossis. Olen oberst V...“

Aastal 1897 keegi umbes kahekümneviieaastane noormees, suur ja kogukas, aga nähtavasti palju kannatanud, astus leegioni teise rügementi Saidas. Oma nimena ta andis üles Albrecht Friedrich Nordmann. Pea ta haigestus ja suri Géryville haiglas. Ta oli saksa prints, keiser Wilhelmi lähedane sugulane. Keiser saatis ristleja Orani tema laiba järele. Lipp poolvardas suundus paat tagasi põhja poole.

Ja see juhtum pole ainus sellelaadne.

Leegionis on arenenud võimas ühtekuuluvustunne. Paljud, kui mitte enamik legionäärest, on loobunud alatiseks kõigest endisest. Nad on kõik kaotanud ja neil pole enam midagi võita. Neil on veel vaid elu, mida nad ei hinda. Selle nad sageli ohverdavad meelsasti oma kaaslasile. See suur ükskõiksus oma elu hoius lisandab legionääride niigi kuulsat vaprust ja surmapõlgust, tehes neid sõjasangareiks, mis on muide võit, mida neist mõnedki pole oodanud.

Grupp Tallinna maleva ratsamehi.

Pudemeid ratsameeste elust

Kauakestnud lumerikas talv on möödumas, andes maad ammuoodatud kevadele. Ratsamees, kes külma sunnil oma tegevuse oli koondanud maneežidesse, kuuridesse ja tubadesse, pääseb nüüd maastikule, pääseb tegutsema vabasse loodusesse, kasutades talvel omandatud oskusi ja teadmisi. Kevade tulekuga algab ratsamehel tõsine töö, sest tema tegevuse tähtsamat osa, üksuste õppusi, rännakuid ja manöövreid, on võimalik korraldada vaid vabas looduses, avaral tegevusväljal.

Tubades ja maneežides ratsamees ei raisanud aega unistades ja oodates kevadet, vaid ta jõud oli koondatud ja rakendatud enamasti siseõppustele. Pühapäevahommikuti, millal harilik kodanik magas alles magusasti, võis kuulda Gonsiori tänava maneežis hobuste vallutat puristamist ja kannuste heledat kõlinat. Seal töötas Tallinna maleva eskadron, õpetades oma noormalevlasid ratsutama ja voltizeerima, kuna samal ajal vanul kaitseliitlasil oli korraldatud skikjõrõng, sõit maastikule või muud, mille sooritamine pakasega oli rohkem jõudu ja oskust nõudev.

Tallinna maleva eskadroni möödunud aasta tegevuse aruandest nähtub, et ratsamehed on teinud tööd suure hoole ja andumusega. Aasta jooksul on korraldatud 156 mitmesugust õppust. Nende hulgas ratsutamisõppusi 42, laskeharjutusi ja -võistlusi 39 korda. Osavõtt kõigist õppustest üldse on olnud väga elav, kuid leidub ka malevlasi, kes on olnud passiivsed. Üksikmalevlane on võtnud osa õppustest keskmiselt 19 korda. Kui arvata maha passiivsed, tegevusetad liikmed, kelle

töö oli takistatud haigusest, ajapuudusest või mõnest muust põhjusest, siis võib oletada, kui suur tegevuse koormatus lasus agaramate kaitseliitlaste õul.

Traditsiooniks saanud nähtuse kohaselt eskadroni pealik hra A. Kepper paneb välja igal aastal hõbeportsigari auhinnana õppuste alal agaraimalt tegutsenud kaitseliitlasele. Kaks aastat järgemööda on võitnud selle auhinna pl. G. Russmann, käies õppustel möödunud aastal 136 korda.

Eskadronis on korraldatud aasta jooksul palju mitmekesiseid võistlusi, nagu: laskmis-, suusatamis-, jalgrattasõiduvõistlusi ja m. Ilusad auhinnad, millised on annetanud kaitseliidu ülem, Tallinna maleva pealik, eskadroni pealik ja eskadroni auliikmed G. Toffer, A. Grave, k.-m. Karl Lemberg ning paljud teised, on meelitanud kaitseliitlasi-ratsamehi tõsisele tööle ja võistlusele. Enamasti igal laskeharjutusel pealik A. Kepper on annetanud parimale laskurile väikese hõbepeekri. See peekrike on teinud paljud algajad häiks laskureiks ja on tekitanud ratsameeste peres tõsist töötahet laskeharjutuste alal.

Ilusate ilmade tulekuga suureneb veelgi ratsameeste töö ja tegevus: noormalevlasile, kes on saanud talvise väljaõppe maneežis, hakatakse korraldama jao-, rühma- ja eskadroniõppusi ühiselt vanadega. Samuti tihenevad laskeharjutused ja jalgrattasõidud. Tähtsaim osa aga ratsamehe töös ja tegevuses, laagrielu ja manöövrid, jäävad suuremalt osalt korraldamata tähtsamate õppevahendite, isiklike hobuste, puudumisel.

A. Kepper,
Tallinna maleva eskadroni pealik.

Georg Toffer,
Tallinna maleva eskadroni auliige.

Hobune on ratsamehel sama, mis suurtükk kahurväelasele. Hobuste omamise küsimust on arutatud eskadronis selle algpäevist alates. See küsimus ei lange päevakorrast enne kui iga eskadroni kaitseliitlane võib

uhkusega öelda: „Mina ja minu isiklik hobune, meie oleme kaks lahutamatut sõpra!“

Jõuaks see aeg vaid pea!

J. Oja.

Toimetusele saadetud kirjanikus

Kaitsevägede staabi VI osakonna kirjastusel on ilmunud raamat „Kindral Johan Unt. Jooni elust ja tegevusest“, mille on koostanud Vabadusristi Vendade Ühenduse Tallinna osakonna poolt läinud aasta 15. aprilli peakoosolekul moodustatud komisjon. Raamatu maht on 147 + 8 lehekülge. Raamat koosneb kahest osast ja sisaldab 35 pilti.

Esimene osa on dokumentaalsete andmete põhjal koostatud kindral Undi elulugu, mille on kirjutanud komisjoni liikmed vastavate allikate põhjal. See on väga asjalik, põhjalik ja huvitav kujutus meie ühe vabadussõja juhi päritolust, kujunemisest, elukäigust, tööst meie riigi rajamisel ja ta traagilisest lõpust. Siin on valgustatud kindral Undi lapsepõlv, kooliaeg, noormehepõlv, teenistus Vene sõjaväes ja tegevus Eesti kaitseväes.

Teine osa raamatust koosneb kindral Undi kaasaegete mälestustest, alates varasest koolipõlvest kuni surmani. Siin esinevad kirjutustega kindralid Larka, Tõnisson ja Tõrvand, õpetaja Stockholm, arhitekt J. Lukk, noorpõlve sõber J. Purk Riiast,

nooremad kaasvõitlejad kolonel A. Siimon, kolonel-leitnant E. Baumann, kolonel-leitnant J. Kirschbaum, major K. Utuste, major J. Pulma. On toodud ka välisministri õpetaja J. Lattiku kaunis leinajutus Kaarli kirikus.

Raamatu lõpul on rida dokumente, muu hulgas Riigikogu koosoleku protokoll, kaitseministri ja garnisoni ülema käskkirjad.

Raamat on illustreeritud rohkete ülesvõtetega kindral Undi ta elukäigu väga mitmesuguseilt ajajärkedelt ja ta kaasaegseist. Erilist huvi pakkuv on ülesvõte 1903. aastast, kus rida meie praegusi kaitseväge kõrgemaid juhte on külastamas Riia Eesti üliõpilaste korporatsiooni „Vironiat“; üliõpilaste hulgas on rida meie praegusi tuntud tegelasi.

Raamat tuleb lugeda täiesti õnnestunuks ja võib teda soojasti soovitada igale kaitseliitlasele, kaitsevälasele ja noorsoole. Ta ei tohiks puududa ühestki kaitseliidu, kaitseväge, noorsoo ega kooli raamatukogust.

—k.

PEALIKUTE ÕPPUSED KURESAARES

Kaitseliidu Saaremaa maleva pealikute kursused Kuresaares algasid 10. novembril l. a. ja kestsid vahetpidamata kuni 16. märtsini s. a. Kursused korraldati maleva staabis igal esmaspäeval 2—3 tundi Saaremaa maleva vanema instruktori kpt. Väli juhatusel.

Õppuse eesmärgiks oli:

a) Pealikute silmaringi laiendamine rivilise ja taktikalise väljaõppe alal.

b) Pealikute tutvustamine jalaväe rivimäärustikuga ja jalaväe eeskirja II osaga — kompanii, rühma ja jao tegevuse kohta.

c) Pealikuile oskuste andmine kompanii, rühma ja jao juhtimises rivis ja lahingus.

d) Pealikuile pildi andmine taktikaliste ülesannete lahendamises kaardil.

Läbi võeti: 1) Rivilise ettevalmistuse alal: üksikõppus, jao-, rühma- ja kompaniõppus.

2) Taktikalise ettevalmistuse alal:

a) jagu, rühm ja kompanii kaitsel,

b) taktikaliste ülesannete lahendamine kaardil; rühma ja jao asumine kaitsesele.

3) Topograafia alal: Topograafilised tingmärgid ja kaardi lugemine.

Õppustest võtsid osa Kuresaare linna malevkondade, kompaniide, komandode, rühmade ja jagude pealikud ja kõigi nimetatud pealikute abid. Kokku võttis kursuse kestvusl õppustest osa 299 pealikut ehk 75,3 prots. üksuste nimekirjas seisvate pealikute üldarvust.

Kokkuvõttes võiks peetud kursusi lugeda hästi korraldinuks. Loodetavasti ei jäta tehtud töö tulemused end avaldamata eelolevail suviseil taktikalistel õppustel.

Kõrval: Saaremaa maleva Kuresaares asuvate malevkondade, kompaniide, komandode, rühmade ja jagude pealikud ning nende abid. Ühe ristiga märgitud: maleva pealik major Lints. Kahe ristiga märgitud: maleva vanem instruktor kpt. Väli.

Ülal: Pealikute kursustel Saaremaa maleva staabis Kuresaares 16. III 31. Ristiga märgitud: kursuste lektor Saaremaa maleva vanem instruktor kpt. Väli. Kahe ristiga märgitud: Saaremaa maleva pealik major Lints.

„POLARIS“

EESTI KINNITUS-AKTSIA-SELTS

võtab vastu järgmisi

kinnitusi:

tule-, murdvarguse, veo-, väärtsaadete,
kasko- (laevakerede) ja klaasikinnitusi.

Seltsi põhi- ja tagavarakapit. ületavad Kr. 750.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest välja maksetud üldkokku
Kr. 3.181.063.25.

Soliidne edasikinnitus!

Kahjud likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru t. 12. Kõnetr. 426-66. Telegr.-aadr. „POLARIS“.

Osakond asub Tartus, Lihaturg nr. 7. Kõnetraat 6-75.

Agendid kõigis linnades ja maakohtades.

Masinaehitus- ja kassakapitehas

Tallinnas, Pääsukese tän. 4, kõnetr. 308-12.

Alati laos moodsad
tulekindlad terasest
raha- ja arhiivkapid.

Nõudke
hinnakirju.

Esindusmüük

Tallinn, Harju 21

K.-M. JÜRI KODRES

kõnetr. (2)12-12.

Kõik ostavad oma kaubad ainult teatrimaja äridest

**3 VALMIS-
KLEIDID**

Kõiksugu riide- ja pudukaubad

**13 SOOME
RIIDEKAUPLUS**

Estonia teatrimaja nr. 13

**5 PESURIIDE-
KAUPLUS**

J. PÜRN

soovitab kõige paremas headuses ihu-, laua- ja voodipesu.

**14 Köögi-
ja lauanõude kauplus**

J. EVART

8 J. SOONSEIN

Tel. 24-39

KIVINÕUD

15 A. KIISA

soovitab suures valikus:
sukki, sokke, kindaid, vihmavarje
ja teisi kaupu

odavate hindadega

**11 A.S.
„OSA“**

Riidekaubad

en-gros ja en-detail

SUUR LADU

**16 Pesuriidekauplus
J. PÜRN**

Aknakardinaid meetrites ja garnituurides kõige suuremas valikus
odavate hindadega